

Nasilno ponašanje među mladim nogometašima i obilježja ponašanja trenera

Klečina, Lovro

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Education and Rehabilitation Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:158:238903>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-12**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Education and Rehabilitation Sciences - Digital Repository](#)

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad

Nasilno ponašanje među mladim nogometašima
i obilježja ponašanja trenera

Lovro Klečina

Zagreb, rujan 2018.

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad

Nasilno ponašanje među mladim nogometašima i obilježja
ponašanja trenera

Lovro Klečina
Ricijaš

Mentor: izv.prof.dr.sc. Neven

Komentorica: doc.dr.sc. Dora Dodig Hurdić

Zagreb, rujan 2018.

Izjava o autorstvu rada

Potvrđujem da sam osobno napisao rad „Nasilno ponašanje među mladim nogometašima i obilježja ponašanja trenera“ i da sam njegov autor. Svi dijelovi rada, rezultati istraživanja ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima jasno su označeni te su adekvatno navedeni u popisu literature.

Ime i prezime: Lovro Klečina

Mjesto i datum: Zagreb, rujan 2018.

SAŽETAK

Nasilno ponašanje među mladim nogometašima i obilježja ponašanja trenera

Student: Lovro Klečina

Mentor: izv.prof.dr.sc. Neven Ricijaš

Komentorica: doc.dr.sc. Dora Dodig Hundrić

Program/modul: socijalna pedagogija/djeca i mladi

Cilj ovog rada je dobiti uvid u doživljaj, odnosno iskustva doživljenog nasilnog ponašanja među mladim nogometašima te ih povezati s obilježjima ponašanja trenera. Specifični ciljevi su utvrditi oblike i mjeru u kojoj mladi nogometaši doživljavaju nasilje od strane svojih trenera i drugih nogometaša, koje oblike negativnog ponašanja trenera nogometaši doživljavaju i kakav rukovoditeljski stil percipiraju kod svojih trenera. Osim ovog daljnji specifični cilj ovog rada je i utvrditi postoje li razlike na gore navedenim konstruktima s obzirom na uspješnost momčadi.

Ovaj rad dio je istraživačkog projekta „Zastupljenost nasilja i nesportskog ponašanja u nogometu mladih na području grada Zagreba“ koji se provodio na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu pod vodstvom izv.prof.dr.sc. Nevena Ricijaša. Istraživanje je provedeno tijekom studenog i prosinca 2015. godine na uzorku od 454 mlada nogometaša iz 14 klubova s područja grada Zagreba, a prosječna dob sudionika je 16,4 godina. Kako bi se ostvarili ciljevi istraživanja, korišteni su sljedeći instrumenti: Upitnik o osnovnim sociodemografskim obilježjima, Upitnik zastupljenosti nasilja u sportu (Ricijaš i sur., 2016), Upitnik rukovođenja trenera (Chelladurai i Saleh, 1980) i Upitnik negativno ponašanja trenera (Greblo, 2011).

Rezultati istraživanja pokazuju da treneri u uspješnijim nogometnim skupinama manifestirati više verbalnog nasilja. Osim toga, oni treneri koji su u skupinama s višom uspješnošću imaju i višu zastupljenost negativnog ponašanja prema mladim nogometašima. S druge strane ovim istraživanjem nije nađena razlika u doživljenom nasilju među mladim nogometašima s obzirom na uspješnost klubova u kojima ti nogometaši treniraju. Također, rezultati pokazuju da ne postoje razlike u trenerovim

rukovoditeljskim stilovima u odnosu po uspješnosti klubova. Značajnost ovog rada je što daju uvid u postojanje i nepostojanje razlika među klubovima prema uspješnosti po pitanju nasilja i ponašanju trenera te ovi dobiveni rezultati mogu se koristiti kao orijentir za druga istraživanja u ovom području.

Ključne riječi: mladi nogometaši, treneri, rukovoditeljski stilovi, nasilno ponašanje

ABSTRACT

Violent behavior among young football players and behavioral characteristics of their trainers

The aim of this paper is to explore the experience of violent behavior among young football players and to associate them with the traits of coach behavior. Specific goals of this paper are to determine the form and extent in which young footballers experience violence by their coaches and other football players, which forms of negative behavior of coaches are experienced by football players and what kind of managerial style they perceive in their coaches. In addition to this, further specific objective of this paper is to determine whether there are differences in the above constructs in regard to the teams success.

This work is part of the research project "The prevalence of violence and unsportsmanlike conduct among young football players in the City of Zagreb", which was conducted at the Faculty of Education and Rehabilitation at the University of Zagreb (head of the project was assoc. prof. Neven Ricijaš). The survey was conducted during November and December of 2015, on a sample of 454 young football players from 14 clubs in the area of Zagreb, with an average age of 16.4 years. In order to achieve the research goals, the following instruments have been used: Questionnaire on basic socio-demographic characteristics, Questionnaire on violence in sport (Ricijaš et al., 2016), Leadership Scale for Sports (Chelladurai and Saleh, 1980), and Questionnaire of coaches negative behavior (Greblo, 2011).

The results show that the coaches in more successful football groups manifest more verbal violence. In addition, those coaches who are in higher-performing groups, also have a higher frequency of negative behavior toward young football players. On the other hand, this research did not find any difference in the perceived violence among young footballers depending on the level of the performance of the clubs in which these football players train. Also, the results show that there are no differences in the coach's managerial styles among the clubs with different levels of performance. The significance of this paper is that it gives an insight into the differences between the clubs in regard to their teams success and the violence the young football players experience and of the coaches behavior. These results can be used as a guide for other research in this area.

Key words: young football players, coaches, management styles, violent behavior

Sadržaj:

1. UVOD	8
1.1. Adolescencija, sport i (ne)sportsko ponašanje	8
1.2. Uloga trenera u bavljenju sportom	12
1.3. Rukovođenje u sportu	21
2. CILJ, PROBLEM I HIPOTEZA	26
3. METODOLOGIJA	27
3.1. Uzorak sudionika istraživanja	27
3.2. Instrumenti	29
3.3. Postupak provedbe istraživanja	31
4. REZULTATI	32
5. RASPRAVA	41
6. ZAKLJUČAK	44
7. LITERATURA	46

1. UVOD

1.1. Adolescencija, sport i (ne)sportsko ponašanje

Bavljenje sportskim aktivnostima označava zdrav stil života, što je vidljivo iz često korištene latinske izreke „U zdravom tijelu zdrav duh“ koja se citira već stoljećima (Torbarina, 2011). Sa stajališta bioloških potreba čovjeka, zadatak tjelesnog vježbanja je pozitivno djelovati na rast i razvoj organizma i funkcionalnih sposobnosti organskih sistema (Bungić i Barić, 2009).

Mnoga djeca i adolescenti koji su uključeni u različite oblike redovitoga i organiziranoga tjelesnog vježbanja u okviru školskoga ili klupskoga sustava učinili su sport danas najpopularnijim dostignućem među mladima (Barić, 2004). Dok u europskim zemljama redovito vježba i više od 50% stanovništva, u Hrvatskoj je taj broj, prema nekim istraživanjima, manji od 10% (Horga, 1999; prema Bungić i Barić, 2009). U kontekstu vježbanja i fizičkog kretanja, istraživanja Škrinjarić, Blažević i Prelčec (2009; prema Žnidarec Čučković i Ohnjec, 2014) su pokazala da je za 82.52% srednjoškolaca to bitna stvar, ali s druge strane, manje od 20% srednjoškolaca trenira neku fizičku aktivnost.

U pravilu, uz sport se veže mnoštvo pozitivnih i poželjnih osobina. Bavljenje sportom u najvećem broju slučajeva predstavlja pozitivno iskustvo (Milanović, Čustonja i Škegro, 2011). Đonlić i sur. (2005; prema Greblo, Grunić i Ohnjec, 2011) tako navode da je aktivno sudjelovanje u sportskim aktivnostima važan čimbenik psihosocijalnoga razvoja djece i adolescenata. Bungić i Barić (2009) navode da pri tjelesnom vježbanju postoji velika mogućnost da se razviju pozitivne osobine ličnosti poput: odlučnosti, smjelosti, prisebnosti, upornosti, ustrajnosti, discipliniranosti, inicijativnosti, iskrenosti, skromnosti, životnog optimizma, poštenja, kulturnog ponašanja, patriotizma, humanizma, pravilnog odnosa prema društvenoj sredini i dr.

Prema Beck (2003), motivacija za bavljenje sportom dolazi iz želje za postignućem, natjecanjem, socijalnom nagradom i samoizražavanjem. Bavljenje sportom izaziva uzbuđenje te sam taj osjećaj može biti sam po sebi izvor nagrade. Osim toga, sport može unijeti raznovrsnost ili promjenu podražaja u život. Postignuće izaziva ponos, a natjecanjem u sportu javlja se i natjecateljski duh. Socijalna nagrada se postiže kroz zadovoljavanje potrebe za druženjem, jer sport omogućava interakciju s mnogim

osobama. Za neke ljude oblik samoizražavanja nalazi se u glazbi, slikarstvu, pisanju ili bavljenjem hobijima te sportu (Weinberg, 1984; prema Beck, 2003).

Roditelji nalaze motiviranost da uključe dijete u bavljenje nekom sportskom aktivnošću u zabavi i ugodu koju djeca doživljavaju baveći se nekim sportom, u razvoju različitih psihosocijalnih osobina te i stvaranjem navika i svijesti o potrebi redovite tjelovježbe kod djece. Sudjelovanje djece u sportskim aktivnostima roditeljima predstavlja sigurnost u pogledu saznanja kako njihova djeca korisno i sa svrhom provode vrijeme na sportskim aktivnostima, dok je za samu djecu bavljenje sportom vrlo pozitivno iskustvo (Milanović i sur., 2006; prema Milanović i sur., 2011). Sudjelovanje osnovnoškolske djece u sportskim aktivnostima povezano je s kasnijim pozitivnim procjenama kao što je visoko samopoštovanje (Slutzky i Simpkins, 2008; prema Bungić i Barić, 2009).

Teorijska razmatranja i empirijski radovi o utjecajima sportske aktivnosti na razvoj ličnosti još nisu rezultirala jednoznačnim zaključcima (Horga, 1993; prema Milanović i sur., 2011). U literaturi se mogu naći razna teorijska stajališta prema kojima aktivno sudjelovanje u sportu može ostvariti *pozitivan, neutralan* ili *negativan utjecaj* na moralno rasuđivanje pojedinca. Prema prvom teorijskom pravcu, sudjelovanje u sportskim aktivnostima dovodi do poželjnih socijalnih i moralnih ishoda, što je osobito izraženo u timskim sportovima (Evans i Roberts, 1987; Fox, 1988; prema Milanović i sur., 2011). Pretpostavlja se da suradnja s članovima momčadi prilikom postizanja zajedničkoga cilja promiče važnost pridržavanja pravila te pridonosi razvoju socijalnih vještina, suradnje, tolerancije i međusobnoga razumijevanja te da na taj način usvojene vrijednosti pojedinci primjenjuju i izvan sportskoga konteksta. U prilog navedenom govore i rezultati istraživanja kojima je utvrđena negativna povezanost između sudjelovanja u sportu i delinkvencije (Hastad i sur., 1984.; Segrave i sur., 1985; prema Milanović i sur., 2011). Tako McGee (2006; prema Bungić i Barić, 2009) ističe kako je sudjelovanje u sportu, i tjelesno vježbanje općenito, povezano s pozitivnim navikama kao što su bolja prehrana, veća razina tjelesne aktivnosti, smanjeno delikventno ponašanje i sigurnija seksualna aktivnost. Prema istraživanju Torbarine (2011) pokazalo se da postoji povezanost između dobi i konzumiranja sredstva ovisnosti. Što su ispitanici stariji, to je i uporaba sredstava ovisnosti veća, iako je ta povezanost dobi i ovisnosti najveća kod nesportaša. Istraživanja pokazuju da djeca i adolescenti koji su uključeni u sport izvješćuju o višem samopoštovanju. Točnije rečeno, njihovo sudjelovanje u sportskim aktivnostima može dovesti do osjećaja zadovoljstva tjelesnim izgledom, osjećaja kompetentnosti i pozitivne

prihvaćenosti što sve onda dovodi do povećanja razine samopoštovanja (Bowker, 2006; prema Bungić i Barić, 2009).

Drugo teorijsko stajalište, koje zagovara hipotezu o neutralnom djelovanju sportske aktivnosti na razvoj ličnosti pojedinca, promatra sport kao oblik igre koji je izdvojen iz "stvarnoga svijeta". U tom kontekstu, pridržavanje ili kršenje normi i pravila, usvajanje poželjnih ili nepoželjnih vrijednosti ostaje na razini igre i ne odražava se na moralno rezoniranje sportaša u širem smislu (Arnold, 1994; prema Milanović i sur., 2011).

Treće teorijsko stajalište, koje zagovara hipotezu o negativnom djelovanju sportske aktivnosti na moralno rezoniranje izvan sportskog okruženja, nalazi potvrdu u jednom dijelu empirijskih nalaza. Na mogući nepoželjan utjecaj bavljenja sportskom aktivnošću među prvima su upozorili Ogilvie i Tutko (1971; prema Milanović i sur., 2011). Njihov rad potaknuo je niz istraživanja o mogućim negativnim utjecajima bavljenja sportom na razvoj ličnosti i moralnoga rasuđivanja. Prema rezultatima longitudinalnog istraživanja Begga i sur. (1996; prema Milanović i sur., 2011), uključenost u individualni (ali ne i u timski) sport povezana je s mladenačkom delinkvencijom. Osim toga, rezultati empirijskih istraživanja pokazali su da je nesportsko ponašanje, poput varanja i agresivnosti, relativno učestalo u sportskom okruženju te da uspješne sportaše često karakteriziraju osobine poput dominantnosti, asertivnosti, distanciranosti i neosjetljivosti na tuđe potrebe (Arnold, 1994; prema Milanović i sur., 2011). Daljnje istraživanje koje podupire ovu teoriju pokazalo je da su agresivne reakcije sportaša, nepoštivanje pravila i varanje prisutni na svim razinama sportskih natjecanja od vrhunskoga sporta do rekreativnih liga (Greblo i sur., 2011). Rezultati istraživanja pokazali su da je, pod snažnim imperativom pobjede, zastupljenost verbalnoga i fizičkoga nasilja među sportašima porasla do zabrinjavajuće razine (Greblo i sur., 2007; prema Greblo i sur., 2011).

Beck (2003) navodi da je bitno razlikovati asertivnost od agresije u sportu, gdje se asertivnost smatra kao uporno nastojanje, a agresija kao namjerno nanošenje štete drugome. Sama procjena te namjere poprilično je teška za promatrača (npr. sudac, trener). Stoga, takva ponašanja nerijetko prođu bez nastojanja da se zaustave.

Zbog vanjskih podražaja (npr. bolni sudar) ili kada su igrač ili momčad onemogućeni u namjeri postizanja pobjede, dolazi do osjećaja frustracije, koja prema hipotezi o frustracijskoj agresiji, može dovesti do agresivnog ponašanja (Beck, 2003). Osim toga,

percipirana legitimnost agresivnoga ponašanja značajan je prediktor agresivnih reakcija (Bredemeier, 1985; prema Greblo i sur., 2011) te je važno utvrditi čimbenike koji su povezani s procjenom stupnja prihvatljivosti određenoga ponašanja. Prema rezultatima dosadašnjih istraživanja, percipirana legitimnost nesportskoga ponašanja u većoj je mjeri zastupljena kod pripadnika muškoga spola (Silva, 1983; prema Greblo i sur., 2011). Percipirana legitimnost nesportskog ponašanja u pozitivnoj je korelaciji s duljinom bavljenja sportom (Silva, 1983.; Ryan i sur., 1990.; Visek i Watson, 2005; prema Greblo i sur., 2011) te je isto tako u pozitivnoj korelaciji s razinom natjecanja (Maxwell i sur., 2008; prema Greblo i sur., 2011). Pokazala se korelacijska povezanost stupnja zastupljenosti fizičkoga kontakta u sportu s percipiranjem legitimnosti nesportskog ponašanja, odnosno u sportovima gdje dolazi do češćeg fizičkog kontakta, sportaši imaju veću toleranciju u prihvaćanju nesportskog ponašanja (Tucker i Parks, 2001; prema Greblo i sur., 2011).

Do instrumentalne agresivnosti može doći jer igrači procjenjuju da će takvim ponašanjem lakše osigurati pobjedu. Uz to navijači, treneri i ostali igrači često nagrađuju individualno agresivno ponašanje (Beck, 2003). Isto tako, utvrđeno je da tolerancija agresivnog ponašanja u sportu ovisi o normama sredine u okviru koje se ponašanje odvija (Ommundsen i sur., 200.; Miller i sur., 2005; prema Greblo i sur., 2011) pa će tolerancija na agresivno ponašanje biti veća ako takvo ponašanje nije sankcionirano ili nailazi na potporu okoline (Conroy i sur., 2001; prema Milanović i sur., 2011). Važno je napomenuti da prema istraživanju Torbarina (2011) sportaši jesu manje nasilni, gotovo uopće ne nose oružje sa sobom i rjeđe nego povremeni sportaši i nesportaši sudjeluju u tučama nego nesportaši. No, u skupini sportaša nasilje se povećava s dobi, a slični rezultati dobiveni su kod povremenih sportaša, dok kod nesportaša nasilje opada s godinama uzrasta.

Potrebno je spomenuti i negativnu ovisnost o vježbanju, koja kroz nezadovoljstvo vlastitim tijelom i opsesivnu potrebu za vježbanjem slični nekim poremećajima prehrane, točnije poremećaju *anorexia nervosa*. Ovakva stanja znaju imati implikacije kao što su hostilnost, agresivnost, frustracije, glavobolje, napetost, iritabilnost i vlastiti osjećaj krivnje, u čemu nam može pomoći prekid vježbanja, privremeni ili potpuni, dok u gorim slučajevima vježbač mora potražiti stručnu psihološku pomoć (Bungić i Barić, 2009).

1.2. Uloga trenera u bavljenju sportom

Poziv trenera je stresan i naporan te zahtijeva puno predanosti i uključenosti od strane pojedinca (Kajtna i Cetinić, 2008). Barić (2005) navodi da je trener uz suigrače i roditelje najvažniji situacijski čimbenik koji može djelovati na oblikovanje motivacijske klime, ali posredno i na kognitivne i afektivne aspekte sportaša koji zatim utječu na postizanje boljeg ili lošijeg sportskog rezultata. Beck (2003) navodi da je najviša razina pobuđenosti rijetko razina kod koje se postižu najbolje izvedbe i rezultati u sportu, stoga se dio trenerskog umijeća sastoji u prepoznavanju preniske ili previsoke igračeve pobuđenosti. Primjer takve situacije bio bi sljedeći: na početku neke važne utakmice sportaši mogu biti pretjerano pobuđeni, što dovodi do grešaka u igri te tu trener treba zatražiti predah kako bi se igrači uspjeli smiriti. Stanje pobuđenosti može otići i u drugu krajnost, odnosno momčad može biti pretjerano samouvjereni i opušteni, što donosi poteškoće treneru u postizanje optimalne razine pobuđenosti. Mocsai (2016, prema Kašnar, 2016) navodi da se elementi uspješnog trenera nalaze u njegovoj: stručnosti, sposobnosti komunikacije, spretnosti, pristupačnosti, sposobnosti motivacije, karizmatičnosti, školovanosti, uzornom ponašanju, sposobnosti rješavanju problema, donošenju pravilnih odluka pod pritiskom, razvijeno nošenje sa stresom, pozitivnoj osjećajnosti i mobilizaciji energije te uspostavljanje dobrih odnosa i kontakata unutar grupe, dobrih odnosa između momčadi i trenera te i trenera i uprave.

Uloga trenera nije samo treniranje. Prema Miljković (2009), ona uključuje i druge, kao što su *instruktor, izvor informacija, motivator, organizator i planer, pedagog, pomagač, prijatelj, procjenjivač, savjetnik, sportaš, vozač i zaštitnik*.

- *Instruktor* - instruirati sportaša u vještinama koje treba razviti da bi bio uspješan u sportu kojim se bavi;
- *Izvor informacija* - u ovom kontekstu trener je izvor informacija o sportskim dosegima drugih, o različitim tehnikama treniranja, ali i o aktualnim sportskim događanjima i drugim temama koje možda i nisu vezane uz sport koji se trenira;
- *Motivator* - održava motivaciju sportaša;
- *Organizator i planer* - za svakog sportaša planira treninge i organizira svu potrebnu logistiku;
- *Pedagog* - sportašu pokazuje i objašnjava radnje koje treba izvesti, poučava ga;

- *Pomagač* - pomaže mu pronaći prikladne sparing partnere i protivnike uz koje će ostvariti svoje godišnje ciljeve;
- *Prijatelj* - kroz duži, čak i višegodišnji zajednički rad, vjerojatno je nemoguće izbjeći povezivanje koje nadilazi strogo profesionalni odnos;
- *Procjenjivač* - procjenjuje sportaševu izvedbu (kako na treningu, tako i na natjecanju);
- *Savjetnik* - trener je sportašu prva stepenica u rješavanju raznih osobnih problema;
- *Sportaš* - sam trener mora biti u dobroj formi da bi mogao pratiti treniranje svojih sportaša;
- *Vozač* - često odvozi i dovozi natjecatelje kada to ne mogu njihovi roditelji;
- *Zaštitnik* - trener je odgovoran za sigurnost onih koje trenira: kad roditelji dovedu dijete na trening, očekuju da je ono tamo sigurno, a u slučaju kakve nezgode, trenerova obaveza je da dijete bude zbrinuto na najbolji mogući način.

Kao što je vidljivo iz gore navedenih osobina i uloga, zanimanje trenera nije jednostavna stvar niti je strogo ograničena na samo usavršavanje sporta ili neke sportske tehnike. Utjecaj trenera kroz svoje uloge ima potencijala da se prelije i na druga životna područja sportaša poput školovanja, odnosa s vršnjacima ili odnosa s roditeljima, jer trenerovi stavovi i odnos prema tim drugim područjima može poslužiti sportašu kao pozitivan uzor koji on zatim može pratiti. Važno je napomenuti kako je trenerova uloga široko opisana te je naći osobu koja je vrhunska u svim tim ulogama gotovo pa i nemoguće. Stoga, postoji mogućnost da će se roditelj ili sportaš, kada dođe do biranja trenera, pri izboru voditi po uspješnosti trenerovog ispunjavanja nekih a ne svih uloga, što će daljnje utjecati na sportašev razvoj u pozitivnom ili možda i negativnom smjeru. No, važno je isto tako i priznati kako treneri nisu svemogući te na sportaša utječu i drugi čimbenici poput roditelja, škole i vršnjaka.

Profesionalni su treneri u istraživanju Bloom, Durand-Bush, Schinke i Salmela (1998), naveli da su kao mladi sportaši bili pod snažnim utjecajem svojih trenera te je njihov mentor imao jak utjecaj na njihov nastup. Njihovi mentori nisu ih samo podučili tehničke, taktičke i fizičke vještine, već su podijelili s njima svoje filozofije, stavove i uvjerenja o vođenju tima i odnosu s ljudima. Zapravo, odgovornost trenera je pripremiti sportaša za život izvan sporta (Bloom, Durand-Bush, Schinke i Salmela, 1998). Slično tome navode Poczwadowski i sur. (2002; prema Kašnar, 2016) da trenerova prisutnost, djelovanje i komunikacija utječu na sportaša kroz oblikovanje njegovog psihosocijalnog razvoja.

Postojanje kvalitetne, dvosmjerne komunikacije a, samim tim i kvalitetnog interpersonalnog odnosa, osnovni je preduvjet za suradnju i postizanje najboljih mogućih rezultata u svim sferama djelovanja, a u slučaju ekipnog sporta taj efekt je čak i izraženiji (Knjaz, Krtalić i Matković, 2010). Jowett (2005; prema Kašnar, 2016) navodi da je zadatak trenera razvijanje optimalnog učinkovitog odnosa najzahtjevniji. Takav odnos sportaš može koristiti za razvoj, promjene i osobni razvitak, zbog toga što pokazuje mjeru razvoja u njima samima. To stavlja odgovornost na trenera koji mora kontinuirano težiti razvoju sportaševog potencijala. Optimalno učinkovit odnos trenera i sportaša obilježen je zrelošću i razvojem kako trenera, tako i sportaša.

Trenerovo ponašanje je jedno od socijalnih čimbenika koje može dovesti do promjene u motivaciji sportaša (Ryan, 1982; prema Soyer, Sari i Talaghi, 2014). Treneri imaju veliki utjecaj na svoje timove te rukovoditeljski stil trenera i ponašanje snažno djeluju na izvedbu njihovih sportaša (Ramzaninezhad i Keshtan, 2009; prema Soyer i sur., 2014). Rukovoditeljski stil sportskih trenera oblikuje okolinu u kojoj sportaš izvršava svoje obaveze, što može utjecati na sportaševu motivaciju (Mageau i Vallerand, 2003; prema Soyer i sur. 2014).

Iz gore navedenog, vidljivo je da trener ima ključnu ulogu u razvoju grupe te može koristiti različite stilove ili uloge rukovođenja koje pomažu u vođenju grupe. Prema Krajncan (2013), stilove možemo razvrstati od sve dopuštajućeg (franc. *laissez faire*) u kojem voditelj ne djeluje kako bi kontrolirao grupu, pa sve do direktivnog u kojem voditelj ima potpunu kontrolu nad grupom. Između ovih dviju krajnosti nalaze se tri stila: 1) *autokratski*; 2) *demokratski*; 3) *popustljiv* (franc. *laissez faire*).

1) *Autokratski* - u njima trener odlučuje i definira što će se i kako će se raditi koje ciljeve treba ostvariti. Sportaš nije uključen u donošenje odluka, ali smije pitati ako mu nešto nije jasno, primjerice, svrha neke vježbe;

2) *Demokratski* - također se naziva i autoritativan, trener utvrđuje mogućnosti i potrebe sportaša, potiče sugestije, donosi odluke na temelju tih sugestija, određuje težim treniranja, zajedno sa sportašem odlučuje o tome što će se i kako raditi;

3) *Laissez faire* (franc. opušteno, ležerno) - u ovom stilu trener zapravo nema zahtjeva prema sportašima ili su ti zahtjevi nasumični, ne radi se prema planu i

programu, nema strukture rada ni jasno postavljenih ciljeva pa se to onda i ne bi moglo nazvati treniranjem (Miljković, 2009).

Pošto je vođenje proces utjecanja, ova gore navedena tri stila razlikuju se po količini utjecanja, odnosno moći odlučivanja, koja ovisi o grupi ili voditelju. Tako 1) *autokratski stil* sadrži odluke voditelja kojima on mora uvjeriti grupu da ga slijedi; u 2) *demokratskom stilu* voditelj dijeli razinu odgovornosti za odlučivanje s grupom; a kod 3) *popustljivog stila* voditelj se odriče odgovornosti za grupu (Krajncan, 2013).

Slično trenerovoj podjeli stilova, postoje i roditeljski stilovi za koje znamo obilježja ponašanja te ne samo to, već i koji su očekivani i dominantni obrasci ponašanja djeteta. Tipologiju roditeljskih stilova definirali su Maccoby i Martin (1983, prema Čudina Obradović i Obradović, 2003). Oni su smatrali da se svi roditeljski stilovi mogu svrstati u jednu od četiri skupine, prema tome koliko roditelji pokazuju topline prema djetetu i koliko mu zahtjeva postavljaju (nadzor). To su sljedeća četiri roditeljska stila:

1) *Autoritaran* (kruti-strogi) - roditelji postavljaju velike zahtjeve i provode strog nadzor, a ne daju dovoljno topline i potpore. Glavni su odgojni ciljevi učenje samokontrole (vladanja sobom) i poslušnosti, a roditelji su autoritet koji postavlja zahtjeve i pravila bez potrebe objašnjavanja i obrazloženja. Najvažniji zadatak roditelja je postavljanje granica i pravila, a prekršaji se kažnjavaju, često i fizički. Djeca iz ovih obitelji često maltretiraju drugu djecu i vršnjake, kvare igru i druženje te postaju socijalni problem.

2) *Autoritativan* (demokratski-dosljedan) - roditelji postavljaju velike zahtjeve, postavljaju granice i provode nadzor, ali pružaju veliku toplinu i potporu. Glavni odgojni ciljevi su djetetova znatiželja, kreativnost, sreća, motivacija i nezavisnost osjećaja. Roditeljska uloga je savjetnička, a ne kontrolorska. Postavljene granice i pravila djetetu se objašnjavaju i obrazlažu.

3) *Permisivan* (prepopustljiv) - roditelji postavljaju male zahtjeve i provode slabu kontrolu, daju veliku toplinu i potporu. Djeca koja su odgojena ovim roditeljskim stilom imaju predispozicije da budu problematična u školi i sklona rizičnom ponašanju (Darling, 1999).

4) *Indiferentan* (nemaran, zanemarujući) - roditelji postavljaju male zahtjeve, nema kontrole, ali nema ni topline niti potpore. Roditelji ili emocionalno odbacuju djecu ili nemaju vremena i snage brinuti se za njih.

Woods (1998; prema Miljković, 2009) je identificirao četiri stila treniranja. Oni se uglavnom odnose na količinu slobode koju trener dopušta sportašu u treningu pri pronalaženju i izvođenju tehnika za svoj razvoj:

- 1) *Naredbodavni stil* - izravne trenerove instrukcije, diktiranje onoga što se mora i kako se mora napraviti bez pogovora;
- 2) *Uzajamni stil* - sportaš preuzima dio odgovornosti za svoj razvoj pod trenerovom paskom;
- 3) *Stil rješavanja problema* - sportaš rješava probleme koje mu je postavio trener;
- 4) *Vođeno istraživanje* - sportaš ima slobodu istraživanja različitih opcija.

Chelladurai i Saleh (1980; prema Kašnar, 2016) razlikuju pet dimenzija rukovodećeg ponašanja u sportu, a to su: 1) *instruktivni stil*, 2) *demokratski stil*, 3) *autokratski stil*, 4) *socijalna podrška* i 5) *pozitivna povratna informacija*.

1) *Instruktivni stil* karakterizira trenerovo rukovodeće ponašanje u sportu koje je usmjereno na unaprijeđenije sportaševe izvedbe. Naglašava se važnost instrukcija i objašnjavanja sportašima, razvoj vještina, maksimalno ulaganje napora u treninge i usavršavanje tehnike i taktike sporta. Trener potiče i razvija suradnju između sportaša te uspostavlja i održava jasne odnose u ekipi te strukturira i koordinirane aktivnosti i uloge pojedinih članova ekipe. Posebnu pozornost obraća ispravljanju pogrešaka kod sportaša i svakom ukazuje na njegove prednosti i slabosti te daje do znanja što se očekuje od svakog igrača.

2) *Demokratski stil* je ponašanje u sportu koje dozvoljava veće sudjelovanje sportaša u procesu odlučivanja vezanih za zajedničke ciljeve, metode treninga i strategijom u sportu. Trener pruža sportašima podršku pri vježbanju i traži njihovo mišljenje vezano za pojedine probleme u trenažnom procesu te hrabri sportaše da iznesu sugestije o načinima rada za vrijeme treninga. Potiče sportaše da postave osobne ciljeve i dopušta im da zadatke izvrše na odabran način te ne nameće svoj ritam treniranja na sportaše.

3) *Autokratski stil* odnosi se na ponašanje trenera koje obuhvaća samostalno odlučivanje i naglašavanje vlastitog autoriteta, bez davanja objašnjenja i uzimanja u obzir sportaševih sugestija, ne dozvoljava kompromis te koristi govor koji ne dozvoljava pitanja, što može dovesti do otežanog postizanja zadanih ciljeva.

4) *Socijalna podrška* podrazumijeva trenerovu brigu za dobrobit svakog pojedinog sportaša, stvaranje i održavanje pozitivne grupne atmosfere, uz savjetovanje u rješavanju osobnih problema te pomaže u rješavanju konflikta unutar grupe. Trener pokazuje svoje emocije prema sportašima, razvija bliske i neformalne odnose i poziva sportaše na suradnju izvan treninga te ohrabruje sportaše da se povjere treneru.

5) *Pozitivna povratna informacija* je ponašanje trenera koje motivira sportaše prepoznavanjem, priznavanjem i nagrađivanjem dobrog izvođenja. Manifestira se na način da trener daje kompliment sportašu na njegov nastup ispred drugih ljudi te se potruži da sportaš koji ima dobar nastup bude nagrađen, daje zasluge kad su zasluge zaslužene, kaže sportašu kada nešto napravi iznimno dobro (Chelladurai i Saleh, 1980).

Relevantna literatura navodi da su trenerova ponašanja poput demokratskog ponašanja, treniranja, poučavajućeg ponašanja i socijalne podrške djelotvorna za sportaše (Amorose i Horn, 2000; Hollembeak i Amorose, 2005; Vallerand, 2007; prema Soyer i sur. 2014).

Solomon (2001; prema Kajtna i Cetinić, 2008) smatra da trenerova ocjena sportaševa samopouzdanja utječe na uspješnost na natjecanju te upravo zato je trener najvažniji čimbenik sportaševa uspjeha. Postoje dva tipa ciljne orijentiranosti po kojima će sportaš prosuđivati vlastitu kompetentnost (Seifriz i sur., 1992; prema Barić, 2005), a to su:

- 1) individualna ciljna usmjerenost prema *zadatku i usavršavanju sportskih vještina* (eng. *task orientation*);
- 2) individualna ciljna usmjerenost prema *izvedbi i rezultatu* (eng. *ego orientation*).

Sportaš ovakve ciljne orijentacije vlastitu kompetentnost prosuđuje prema kriteriju samoreferentnosti, tj. u odnosu na vlastitu prošlu izvedbu ili postignuti napredak. Osnovni kriterij uspjeha jest sportašev subjektivni osjećaj usavršavanja sportske izvedbe ili svladavanja sportskoga zadatka. Drugi tip je individualna ciljna usmjerenost prema izvedbi i rezultatu (eng. *ego orientation*) te sportašu takve orijentacije napredovanje ili postizanje vještine nisu dovoljni da bi se on osjećao uspješnim, sposobnim i

kompetentnim. Doživljaj svog uspjeha temelji na socijalnoj komparaciji, jer biti uspješan za njega znači biti bolji od ostalih. Uspjeh smatra posljedicom superiornih sposobnosti, a da bi se osjećao zadovoljnim, nužno je demonstrirati vlastitu superiornost ili izbjeći mogućnost demonstracije svojih slabih strana. Zato takvi sportaši često biraju manje zahtjevne ciljeve, čak i ispod svojih realnih mogućnosti, kako bi izbjegli neuspjeh. U situacijama u kojima trener daje veći naglasak na unaprjeđenju, trudu, kooperaciji i učenju, sportaši će to prepoznati kao orijentiranost prema usavršavanju sportskih vještina. S druge strane, kada trener daje normativan *feedback*, omalovažava pogreške i slabu izvedbu te daje posebnu pažnju i priznanje visoko sposobnim članovima tima, takva klima će se prepoznati kao usmjerenost prema izvedbi i rezultatu (Newton, Duda i Yin, 2000; prema Ruiz i sur., 2016). Roberts (1984; prema Beck, 2003) navodi da se nakon dobi od dvanaest godina života javlja nagli pad u broju dječaka i djevojčica koji se organizirano bave sportom, a jedan od razloga tome je i to što uviđaju da ne postižu dovoljnu razinu ovladavanja vještinom koju bi doživjeli kao nagradu. Takvo odustajanje je neiskorištavanje potencijala, jer bi djeca koja sporije sazrijevaju te koja nisu najbolji atletičari u ranoj adolescenciji mogla postupno preteći svoje sazrele vršnjake. S druge strane, taj pad interesa može se pripisati i ulaskom u adolescenciju te mijenjanju prioriteta kod mladih. To se može vidjeti iz istraživanja Berndt (1979; prema Lebedina-Manzoni, Lotar i Ricijaš, 2008) koje navodi ranu adolescenciju kao najkritičniju dob za podložnost vršnjačkom pritisku. Ta povećana podložnost vršnjačkom pritisku isto može doprinijeti dijelu odustajanja kod mladih sportaša. Prema istraživanju Soyer i sur. (2014) vidljivo je da kada sportaši trenerovo ponašanje doživljavaju kao manje demokratsko, poučavajuće i socijalno podržavano, postižu više rezultate na ponašanju izbjegavanja neuspjeha, umjesto postizanja uspjeha. U referentnoj literaturi se pokazalo da ukoliko sportaši percipiraju cilju usmjerenu klimu, njihova se izvedba povezuje s antisocijalnim ponašanjem, zabrinutosti zbog perfekcionizma, većim sukobima između vršnjaka te odustajanjem od sporta (Bortoli, Messina, Zorba i Robazza, 2012; Ommundsen, Roberts, Lemyre i Miller, 2005; prema Ruiz i sur., 2016).

Prema istraživanju Guivernau i Duda (2002), kada su sportaši suočeni s moralnom odlukom, njihova percepcija trenerovih normi po pitanju varanja i agresije je bila najutjecajnije u njihovom izboru upuštanja u neprimjeren čin (varanje i agresija prema drugim igračima). Postalo je sve jasnije da treneri zaista imaju utjecaj na mlade sportaše po pitanju prihvaćanja određenih normi poput *fair play*-a, poštovanju prema pravilima,

varanju i agresivnosti (ozljeđujuće igre). Sukladno su tome Leo, Sanchez-Miguel, Sanchez-Oliva, Amado i Garcia- Calvo (2015) u istraživanju vidjeli da kad igrači percipiraju njima važne druge ljude (npr. drugi igrači, roditelji i trener) kao one koji prihvaćaju antisocijalna ponašanja, pokazuju višu intenciju, prosudbu za takvim ponašanjem i demonstriraju takvo ponašanje. Stuart i Ebbeck (1995; prema Leo i sur., 2015) proveli su istraživanje na mladim košarkašima o tome kako percipiraju stavove svojih roditelja, trenera i suigrača. Istraživanje je pokazalo isto kao i ranije navedeno istraživanje, da ukoliko igrači percipiraju da njima važni drugi ljudi procjenjuju takvo ponašanje kao prihvatljivo, sami igrači bi smatrali takvo ponašanje prihvatljivim te su i pokazali voljnost izvršiti to ponašanje. Prema istraživanju Steinfeldt, Rukowski, Vaughan i Steinfeldt (2011) na srednjoškolicima koji treniraju američki nogomet, pokazalo se da je moralno rezoniranje igrača usko povezano s moralnom klimom koju ti igrači percipiraju da postoji u timu. Ta moralna klima ostvaruje se kroz percepciju igrača kako trener misli da bi se igrači trebali ponašati, isto tako i kroz percepciju igrača kako bi suigrača postupili u sličnim situacijama. Bortoli i sur. (2012) navode da ukoliko sportaš percipira trenera kao nekog tko stavlja naglasak na normativan uspjeh te iznimno želi pobjedu, takve trenere percipiraju kao da potiču neprimjerena ponašanja ako će ih ta ponašanja dovesti do pobjede. Trener je od kritične važnosti kad je pitanje formiranja timske moralne klime i određivanja sportaševih moralnih ponašanja (Guivernau & Duda, 2002; Stephens, 2001; prema Bortoli i sur., 2012). Ovu moć trenera nad procesom moralnog rezoniranja kod igrača su potvrdili i Kavussanu i sur. (2002; prema Steinfeldt, Rukowski, Vaughan i Steinfeldt, 2011). Snaga trenera nije samo u tome da može potaknuti antisocijalno ponašanje kod igrača, već se snaga nalazi i u tome da je on sposoban potaknuti klimu koja bi takvo ponašanje smanjila. U istraživanju Rutten, Stams, Biesta, Schuengel, Dirkus i Hoeksma (2007), pokazalo se da je kvaliteta odnosa igrač-sportaš bitna kao kontekstualni čimbenik koji objašnjava utjecaj članstva u timu i antisocijalnog ponašanja. Sportaši koji imaju iskustvo povoljne sociomoralne klime u sportskom okruženju te imaju pozitivan odnos s trenerom izvještavali su manji broj antisocijalnog ponašanja. Točnije, rezultati sugeriraju da trener koji održava dobar odnos sa svojim sportašima smanjuje antisocijalno ponašanje. Kao najbolji prediktor samo-izvještavanog nesportskog ponašanja kod sportaša bila je njihova percepcija sportskog ponašanja i normi koje ima trener (Shields i sur., 2007; prema Pelaez, Rossi i Bacon, 2013). U referentnoj literaturi vidljivo je da su u svim studijama trenerovi osobni stavovi i ponašanja (samo-izvještena ili percipirana od sportaša) imala utjecaj na sportaševe moralne odluke. Trenerov doprinos mogao je biti

pozitivan ili negativan. Na primjer, sportaši prihvaćaju da su treneri promovirali moralne vrijednosti, poput poštovanja pravila, ali kad bi rezultati izvođenja bili potrebni, trener bi kreirao određenu moralnu dvosmislenost na način da traži, dozvoljava ili ne odbacuje negativna moralna ponašanja igrača (Guivernau & Duda, 2002; Long, Pantaléon, Bruant, & d'Arripe-Longueville, 2006; Stornes, 2001; prema Pelaez, Rossi i Bacon, 2013).

1.3. Rukovođenje u sportu

Rukovoditelji su često potrebni kako bi se dala vizija i strateški smjer grupama, a i u mnogim slučajevima cijelim organizacijama (Bass, 1998; prema Jex i Britt, 2014). Samo ovo saznanje zbog čega su potrebni rukovoditelji nije dovoljno da bi se objasnilo i definiralo što je to rukovođenje. Warren Bennis (2009; prema Buhač, 2017) rekao je da je vodstvo kao i ljepota — teško ga je definirati, ali je očito da postoji. Mnogi su autori probali definirati rukovođenje, tako na primjer Sage (2001; prema Ardua i Marquez, 2007) definira rukovođenje kao sposobnost ljudi da utječu na ponašanje individue i grupe s namjerom postizanja ciljeva. Malo drugačije viđenje rukovođenja je prema Yukl i Van Fleet (1992; prema Jex i Britt, 2014) koji definiraju rukovođenje kao proces koji uključuje utjecanje na ciljeve i strategije organizacije, utjecanje na ljude unutar organizacije, implementaciju strategija te postizanje ciljeva i utjecanje na kulturu organizacije. Jex i Britt (2014) navode da je iz ovakvih definicija rukovođenja vidljivo kako je za rukovođenje potrebna mogućnost utjecanja na tuđe ponašanje, da se na rukovođenje gleda kao proces, a ne kao ishod. Osim toga, moguće je da rukovoditelj počinu greške te da njegovi pokušaji utjecanja ne uspiju. Nadalje, ovakve definicije rukovođenja sugeriraju da je za rukovođenje potrebno imati razvijene razne vještine.

Jex i Britt (2014) navode kako je interes za rukovođenje postojao već stoljećima, ali da su najraniji zapisi na tu temu došli od povjesničara, filozofa i političkih znanstvenika. Tek su se drugom polovicom prošlog stoljeća organizacijski psiholozi počeli intenzivnije baviti pitanjem rukovođenja. Tijekom njihovog djelovanja došlo je do razvoja tri različita pristupa utemeljenih na:

- 1) *osobinama rukovoditelja;*
- 2) *ponašanju rukovoditelja;*
- 3) *situaciji u kojoj se rukovoditelj nalazi.*

Pristup utemeljen na 1) *osobinama rukovoditelja* zasniva se na ideji da oni ljudi koji su bolji u rukovođenju posjeduju osobine koje im to omogućuju. Budući da ovaj pristup nije uspio predvidjeti one ljude koji će biti učinkovitiji rukovoditelji, interes za njega je počeo opadati 40-ih i 50-ih godina prošlog stoljeća. Fokus je promijenjen s predviđanja tko je učinkovitiji rukovoditelj na predviđanje tko će postati vođa u grupi u kojoj nema izvana

nametnutog vođe te je interes za ovaj pristup vraćen. Osobine po kojima se može predvidjeti tko će se izboriti za ulogu vođe su viša inteligencija, viša potreba za dominiranjem, visoka razina samokontrole i imanje dobre socijalne percepcije (Colbert, Judge, Choi i Wang, 2012; Judge, Piccolo i Kosalka, 2009; Zaccaro, 2007; prema Jex i Britt, 2014). Drugi razlog za povratak ovakvom pristupu je to što su osobine koje su istraživane potkrepljenije u teoriji. Tako Yukl i Van Fleet (1992; prema Jex i Britt, 2014) tvrde da osobine poput visoke razine energičnosti, tolerancija na stres, integritet, emocionalna zrelost i samopouzdanje mogu predvidjeti rukovoditeljsku učinkovitost i napredovanje unutar organizacije. Warren Bennis (1984; prema Miljković, 2009) je identificirao četiri osobine koje su razlikovale učinkovite od neučinkovitih rukovoditelja, a to su bile: 1) sposobnost privlačenja pozornosti drugih ljudi vlastitom vizijom i intenzivnom posvećenošću poslu; 2) komunikacijske vještine koje su im omogućavale da svoje ideje prenesu drugima; 3) povjerenje koje su stjecali jasnim i konzistentnim ponašanjem te 4) sposobnost samokontrole i poznavanje vlastitih prednosti i nedostataka. Conger i Kanungo (1988; prema Miljković, 2009) su identificirali osobine karizmatičnih vođa, a to su samopouzdanje, vizija, sposobnost artikulacije vizije, iznimno vjerovanje u viziju, neuobičajeno ponašanje, sklonost promjeni te realno opažanje okoline. Pod samopouzdanjem se smatra da vođe imaju potpuno povjerenje u svoje procjene i sposobnosti, dok se za viziju smatra da vođe imaju idealizirani cilj koji će dovesti do boljeg stanja. Što je razlika između idealiziranog cilja i trenutnog stanja veća, veća je vjerojatnost da će sljedbenici pripisati vođi izuzetnu viziju. Sposobnost artikulacije vizije je vještina objašnjavanja vizije tako da ona svima bude jasna. Vizija artikulirana na ovaj način pokazuje da vođe razumiju potrebe svojih sljedbenika, stoga ovakva artikulacija djeluje kao motivacijsko sredstvo. Iznimno vjerovanje u viziju očituje se kroz voditeljevu izuzetnu posvećenost cilju i spremnosti izlaganju velikom osobnom riziku. Neuobičajeno ponašanje su ponašanja vođe koja su nova i nekonvencionalna. Kada je takvo ponašanje uspješno, ono obično izaziva iznenađenje i divljenje sljedbenika. Sklonost promjenama odnosi se na voditeljevu želju za promjenom, a ne održavanje postojećeg stanja. Zadnja osobina, realno opažanje okoline, odnosi se na vještinu realne procjene ograničenja u okolini i uvjeta koji su potrebni za ostvarenje vizije.

Pristup utemeljen na 2) *ponašanju rukovoditelja* naslijedio je prijašnji pristup s ciljem bolje predikcije učinkovitih rukovoditelja. Različiti obrasci ponašanja uočavaju se, grupiraju zajedno i kategoriziraju kao “stilovi vođenja”. To je ostala vrlo popularna

aktivnost u provedbi razvoja vođa i menadžera do današnjih dana (Cartwright i Zander, 1960, Katz i Kahn, 1951, Likert 1967, Yukl, 1994; prema Buhač, 2017). Fleishman, Harris i Brut (1955; prema Jex i Britt, 2014) smatraju da se rukovoditeljsko ponašanje može razdvojiti u dvije kategorije. Prva kategorija je struktura pokretanja, gdje su sva ponašanja rukovoditelja koja su usmjerena na rješavanje problema i postizanje cilja. Druga kategorija je obzir, odnosno sva ona ponašanja kojima rukovoditelj može pokazati da su njegovi članovi cijenjeni te da se rukovoditelj brine o njima kao o ljudima (pokazuje interes i za osobni prostor). Bitan napredak u ovom području postigli su Lambert, Tepper, Carr, Holt i Barelka (2012; prema Jex i Britt, 2014), jer su pokazali da nije samo važno procijeniti razinu ponašanja usmjerenih na cilj i obazrivosti već i percepciju članova grupe o potrebi i jedne i druge vrste ponašanja. Kada su potrebe grupe zadovoljene ponašanjem rukovoditelja, postoji pozitivan stav prema poslu, ali kada su rukovoditelji davali više strukture nego što su to članovi percipirali potrebnim, rezultiralo je s manje pozitivnim stavom prema poslu od strane članova. Prednost ovog pristupa je u tome što, prema ovim teorijama, ljudi mogu naučiti kako postati vođa kroz obrazovanje, razvoj i promatranje drugih (prema Buhač, 2017). Jex i Britt (2014) ističu da je jedan od ključnih problema ovog pristupa taj što istraživači nikad nisu uspjeli identificirati skup ponašanja rukovoditelja koji bi konstantno bila učinkovita bez obzira na situaciju, što sugerira da ne postoji univerzalni skup rukovoditeljskih ponašanja koji bi rezultirali učinkovitim rukovođenjem u svim situacijama, već da bi optimalno ponašanje rukovoditelja ovisilo od situacije do situacije.

3) *Situacija u kojoj se rukovoditelj nalazi* je pristup koji se pojavio kao odgovor na nedostatak prijašnjeg pristupa. Ovaj pristup zasniva se na ideji da odnos između rukovoditeljskog ponašanja, osobina rukovoditelja i učinkovitosti njegovog vođenja zavisi o karakteristikama situacije u kojoj se sam rukovoditelj nalazi. Točnije, zadatak rukovoditelja je prepoznati situaciju te odabrati najadekvatnije ponašanje za tu trenutnu situaciju. Ovaj pristup nailazi na problem definiranja što je sve potrebno za „čitanje“ situacije, odnosno koje sve čimbenike treba rukovoditelj uključiti prije odabira ponašanja (Jex i Britt, 2014).

Jedan od najpoznatijih primjera ovakvog pristupa je Fiedlerova „Situacijska teorija“ (Fiedler, 1967; prema Glen, 2012). Ova teorija definira učinkovitost rukovoditelja kao dobivanje visokih rezultata od grupe i zadovoljstvo članova te grupe. Nadalje, način na koji trener komunicira s grupom mora se podudarati s potrebama te specifične situacije

da bi trener bio učinkovit rukovoditelj. Prema Jex i Britt (2014), Fiedlerova teorija prepoznaje tri sastavnice situacijske naklonosti: odnos vođa-član, struktura zadatka i pozicija moći. Prva sastavnica odnosi se na razinu slaganja rukovoditelja i njegovih podređenih. Druga sastavnica odnosi se na razinu strukturiranosti zadatka, odnosno jesu li cilj i vremensko ograničenje jasno definirani. Treća sastavnica odnosi se na količinu formalnog autoriteta koju rukovoditelj ima nad svojim podređenima. Osim toga, Fiedler je utvrdio dva osnovna stila rukovođenja: 1) permisivni stil (demokratski, nedirektivni, sudjelujući) - način rukovođenja usmjeren na ljude i dobre međuljudske odnose; 2) direktivni stil - autoritativan, autokratski ili stil orijentiran na zadatak (prema Buhač, 2017). Fiedlerova teorija je razvijena analiziranjem rukovođenja unutar sportskih timova, primarno košarke. Možda se zbog okruženja u kojem je razvijana ova teorija ona ne uspije transferirati na druga područja gdje se koristi rukovođenje (Eys i Carron, 2012; prema Glen, 2012). Istraživanja s područja poslovanja i industrije ne uspijevaju naći dovoljno dokaza kako bi potvrdili ovakvu teoriju, što sugerira da je ovakva teorija pretjerano pojednostavljena tako kompleksnog ponašanja kao što je to rukovođenje (Schriesheim, Tepper & Tetrault, 1994; prema Glen, 2014). Ova teorija uspjela je usmjeriti pozornost istraživača na važnost situacijske uloge u shvaćanju rukovoditeljskog ponašanja koje će najviše podržati učinkovitu izvedbu (Vroom i Jago, 2007; prema Jax i Britt, 2014). Iako su istraživanja pokazala da Fiedlerov model nije bez slabosti, ipak se mnogi slažu da je dao najveći doprinos razumijevanju i poboljšanju vođenja i izboru rukovodilaca (House i Mitchellu, 1974; prema Buhač, 2017).

Kompleksniju teoriju rukovođenja razvio je Chelladurai (1978; prema Glen, 2014) pod nazivom *Multidimenzionalni model rukovođenja*. Weiss i Friedrichs (1986; prema Kašnar, 2016) navode da je Chelladurajev multidimenzionalni model jedini model koji proučava rukovodeće ponašanje te da je specifično konstruiran za područje sporta. Ovaj model (Chelladurai, 1980; prema Kašnar, 2016) naglašava važnost aktualnog trenerovog ponašanja, nasuprot ponašanja kojeg bi sportaš želio, kao i ponašanja koje je propisano za određeni zadatak, situaciju ili vremenski period. Stupanj podudarnosti između te tri varijable određuje stupanj zadovoljstva sportaša i uspješnost tima. Prema Chelladurai (1993; prema Kašnar, 2016), sportaševo zadovoljstvo i izvedba ovise o tri tipa rukovodećeg ponašanja trenera: zahtijevanog (eng. *required*, zahtjevi konteksta u kojem trener djeluje), preferiranog (željenog ponašanja) i aktualnog (ono ponašanje koje izvodi trener). Dob, kultura, sposobnost i karakteristike osobnosti članova grupe određivat će

zahtijevano i preferirano ponašanje trenera, što potvrđuje uvjerenje da je rukovođenje poprilično ovisno o kontekstu (Chelladurai, 1978; Eys i Carron, 2012; prema Glen, 2012). Aktualno rukovodeće ponašanje određeno je ne samo sposobnostima trenera, već i prilagodljivosti pojedinim situacijama. Stupanj slaganja svakog tipa trenerovog rukovodećeg ponašanja prema multidimenzionalnom modelu određuje razinu uspješnosti sportske izvedbe (usklađenost zahtijevanog i aktualnog ponašanja) i zadovoljstvo igrača (usklađenost preferiranog i aktualnog ponašanja) (Chelladurai, 1998; prema Kašnar 2016). Daljnjim istraživanjem utvrđeno je postojanje viših razina zadovoljstva u grupi kada se trenerovo ponašanje podudaralo s preferiranim razinama treniranja i instrukcija te socijalne potpore i demokratskog ponašanja (Riemer i Chelladurai, 1995; prema Glen 2012).

2. CILJ, PROBLEM I HIPOTEZA

Cilj ovog rada je dobiti uvid u doživljaj, odnosno iskustva doživljenog nasilnog ponašanja među mladim nogometašima te ih povezati s obilježjima ponašanja trenera. Pritom će se u radu posebna pozornost posvetiti testiranju razlika s obzirom na uspješnost momčadi, odnosno nogometnog kluba. Iz navedenog su proizašli sljedeći istraživački problemi.

1. Utvrditi postoje li razlike u iskustvu doživljenog nasilnog ponašanja među mladim nogometašima s obzirom na skupinu uspješnosti kluba kojem pripadaju.

Hipoteza: Mladi nogometaši iz skupina s boljom uspješnošću klubova imat će veću zastupljenost nasilja među sportašima od drugih skupina.

2. Utvrditi postoje li razlike u iskustvu doživljenog nasilnog ponašanja od strane trenera među mladim nogometašima s obzirom na skupinu uspješnosti kluba kojem pripadaju.

Hipoteza: Mladi nogometaši iz skupina s boljom uspješnošću klubova imat će veću zastupljenost doživljenog nasilja od strane trenera nego druge skupine.

3. Utvrditi postoje li razlike u iskustvu negativnog ponašanja trenera među mladim nogometašima s obzirom na skupinu uspješnosti kluba kojem pripadaju.

Hipoteza: U skupini s uspješnijim nogometašima bit će veća zastupljenost negativnog ponašanja trenera.

4. Utvrditi postoje li razlike u iskustvu doživljenog stila rukovođenja trenera među mladim nogometašima s obzirom na skupinu uspješnosti kluba kojem pripadaju.

Hipoteza: U skupini s uspješnijim nogometašima bit će treneri koji postižu više rezultate na podljestvicama koje su više usmjerene na postizanje cilja, a manje na odnos.

3. METODOLOGIJA

3.1. Uzorak sudionika istraživanja

U ovom istraživanju sudjelovali su sportaši iz ukupno 14 nogometnih klubova s područja Grada Zagreba. Istraživanjem se obuhvatilo 535 mladih sportaša, no dio sudionika uopće nije ispunio upitnik (N=37), a dio ispitanika ga je djelomično ispunio (N=44) te ti upitnici nisu dalje analizirani. Konačan uzorak čini N=454 mlada sportaša. U odnosu na dob, istraživanjem su obuhvaćeni kadeti (N=196; 47%) i juniori (N=221; 54%).

Raspon dobi sudionika kreće se od 13 do 19 godina, pri čemu je prosječna dob oko 16 i pol godina. Podjednaki udio sportaša pohađa drugi (27,5%) i treći (26,4%) razred srednje škole. Udio učenika koji trenutno pohađaju prvi i zadnji razred srednje škole iznosi otprilike 20%, dok je 8,4% sportaša završilo srednju školu. Skoro pa polovina sudionika (49,1%) pohađa strukovnu četverogodišnju školu, skoro pa trećina (31,7%) gimnaziju, dok je strukovna trogodišnja škola zastupljena s 12,6%. Jedan sudionik još uvijek pohađa osnovnu školu, a jedan je student.

Sudionike smo pitali i o intenzitetu i trajanju uključenosti u treniranje nogometa te dob prvog uključivanja u organizirani sport. Prosječna dob prvog uključivanja u neku organiziranu aktivnost je $M=6.4$ ($SD=1,76$). Prosječan broj godina treniranja nogometa je $M=9,32$ ($SD=2,59$), pri čemu se raspon kreće od 10 mjeseci do čak 14 godina. Sa sadašnjim trenerom, sudionici istraživanja u prosjeku treniraju $M=1,34$ godina ($SD=1,12$), a s tim trenerom na tjednoj razini provode prosječno $M=9,28$ sati ($SD=3,81$). U to vrijeme uključeni su treninzi, natjecanja i eventualna neformalna druženja te je ta procjena vremena slobodna procjena sudionika ispitivanja.

Sudionici su isto tako pitani i o razini na kojoj se natječu te analiza njihovih odgovora pokazuje da se više od polovice natječe na županijskoj razini (56,9%), trećina na državnoj (33,33%), a njih 9,6% sudjeluje u natjecanjima na međunarodnoj razini. Postotak sudionika koji se bavi sportom isključivo rekreativno i ne sudjeluje na sportskim natjecanjima je 1,1%.

Ispitani klubovi podijeljeni su u tri skupine. Klubovi su kategorizirani (Ricijaš, Greblo Jurakić, Dodig Hundrić i Žnidarec Čučković, 2016) u prvu, drugu i treću skupinu temeljem procijenjene kvalitete načina rada kluba, ostvarenih rezultata, statusa seniorske

ekipe, kvalitete i stručnosti rada u omladinskom području rada te drugim uspjesima. Pritom su u prvu skupinu prema navedenim kriterijima svrstani najuspješniji klubovi, a u treću najmanje uspješni. Procjena je definirana u konzultaciji s instruktorima Zagrebačkog nogometnog saveza (ZNS-a) te ne predstavlja nikakvu formalnu kategorizaciju klubova. Izgled tih skupina je sljedeći:

1. skupina (N=142; 31,3%) se sastoji od 4 kluba (NK Dinamo, NK Lokomotiva, NK Zagreb i NK Sesvete);
2. skupina (N=208; 45,8%) se sastoji od 6 klubova (NK Rudeš, NK Dubrava, NK Hašk, NK Špansko, NK Ponikve i NK Trnje);
3. skupina (N=104; 22,9%) se sastoji od 4 kluba (NK Jarun, NK Mladost, NK Tekstilac Ravnice, NK Brezovica).

3.2. Instrumenti

Upitnik zastupljenosti nasilja u sportu (Ricijaš i sur., 2016)

Upitnik zastupljenosti nasilja u sportu konstruiran je za potrebe ovog istraživanja na način da su navedena različita nasilna i nesportska ponašanja te su sudionici istraživanja na ljestvici od 0 do 3 (0 = nikad, 1 = rijetko, 2 = ponekad, 3 = često) označavali u kojoj mjeri imaju iskustvo određenog ponašanja, od toga da su ga sami doživjeli u odnosu: 1) trener prema sportašu; 2) sportaš prema drugom sportašu. Zastupljenost nasilja i nesportskog ponašanja interpretira se analizom odgovora na pojedine tvrdnje upitnika.

Upitnik rukovođenja trenera (Chelladurai i Saleh, 1980)

Upitnik rukovođenja u sportu ispituje različite oblike stilova rukovođenja sportskih trenera o kojima se zaključuje na temelju sportaševe percepcije trenerovog ponašanja. Upitnik se sastoji od četrdeset tvrdnji raspoređenih u pet podljestvica: 1) Trening i instrukcije; 2) Demokratsko ponašanje; 3) Autokratsko ponašanje; 4) Pozitivna povratna informacija; 5) Socijalna podrška. Zadatak sudionika ispitivanja je da na ljestvici od 1 do 5 (1 = nikad; 5 = uvijek) procijene koliko se često njihov trener ponaša na opisani način. Rezultati na podljestvicama formiraju se kao prosjeci odgovora na pripadajućim tvrdnjama. Upitnik je korišten u većem broju stranih i domaćih istraživanja u kojima je pokazao zadovoljavajuće metrijske karakteristike (Greblo Jurakić i Keresteš, 2017).

Upitnik negativno ponašanja trenera (Greblo, 2011)

Ovim upitnikom ispituje se sportaševa percepcija učestalosti nepoželjnih oblika trenerovog ponašanja. Upitnik sadrži trinaest tvrdnji koje su raspoređene u tri podljestvice: 1) Neosjetljivost za osobnu dobrobit sportaša; 2) Negativna povratna informacija; 3) Usmjerenost na rezultate.

<i>1) Neosjetljivost za osobnu dobrobit sportaša</i>	<i>2) Negativna povratna informacija</i>	<i>3) Usmjerenost na rezultate</i>
2. Prepoznaje osjećaje i potrebe sportaša.	4. Vrijeđa sportaše na treningu.	1. Ističe važnost pobjede.

8. Sportašima pruža pomoć u stresnim situacijama.	5. Ponižava sportaše ukoliko nisu dovoljno dobri na treningu.	3. Priznaje samo konačni rezultat.
10. Pokazuje razumijevanje za brige i strahove sportaša.	7. Grubo gurne ili udari sportaša kada pogriješi.	6. Želi da sportaši ostvare pobjedu pod svaku cijenu.
12. Ima vremena za sportaše koji bi željeli s njime/njom razgovarati.	9. U slučaju pogreške, sportaše naziva glupima i nesposobnim.	13. Smatra da je uspjeh sportaša jedino postizanje dobrog rezultata na natjecanju
	11. Psuje sportaše kada pogriješe.	

Zadatak sudionika ispitivanja je da na ljestvici od 1 do 5 (1 = nikad; 5 = uvijek) procijeni učestalost trenerovih ponašanja opisanih pojedinom tvrdnjom. Rezultat na podljestvicama izračunava se kao aritmetička sredina odgovora na pripadajuće tvrdnje, a ukupni rezultat na Upitniku negativnog ponašanja trenera izračunava se kao aritmetička sredina odgovora na svim tvrdnjama. Viši ukupni rezultat, odnosno viši rezultat odgovora na pojedinoj podljestvici upućuje na veću zastupljenost nepoželjnog ponašanja trenera. Statističkom analizom potvrđena je pretpostavljena struktura upitnika, a podljestvice i ukupni rezultati pokazuju zadovoljavajuće visoke razine pouzdanosti (Greblo Jurakić i Keresteš, 2017).

3.3. Postupak provedbe istraživanja

Ovo istraživanje dio je istraživačkog projekta „Zastupljenost nasilja i nesportskog ponašanja u nogometu mladih na području grada Zagreba“ koji se provodio na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu pod vodstvom izv.prof.dr.sc. Nevena Ricijaša. Istraživanje je provedeno tijekom studenog i prosinca 2015. godine na uzorku sportaša koji treniraju nogomet u klubovima na području Grada Zagreba te na uzorku njihovih trenera. Upitnik se ispunjavao grupno, u prostorijama nogometnih klubova. Istraživanje je u svim klubovima proveo tim stručnjaka sa Sveučilišta u Zagrebu (Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Hrvatski studiji i Kineziološki fakultet), u suradnji sa studentima spomenutih fakulteta koji su prethodno educirani za primjenu anketnog upitnika.

Ispunjavanje upitnika bilo je po principu *papir-olovka* što je trajalo oko 25 minuta.

Svi sudionici bili su usmeno informirani o osnovnom cilju istraživanja, usmenim su pristankom prihvatili sudjelovanje u istraživanju, a mogli su odustati u bilo kojem trenutku. Postupak provedbe istraživanja u potpunosti je odgovarao Etičkom kodeksu istraživanja s djecom (Ajduović i Kolesarić, 2003).

4. REZULTATI

Kako bi se utvrdilo postojanje ili nepostojanje razlike u doživljenom nasilju među mladim nogometašima, potrebno je prvo ispitati učestalost doživljenog nasilja. Tako je u sljedećoj tablici vidljiva učestalost doživljenog nasilja sportaša koji su oni doživjeli u svom odnosu s trenerom, s tim da je smjer nasilja trener nad sportašem.

Tablica 1. Učestalost doživljenog nasilja sportaša u odnosu na trenera prema sportašu (N=454)

	SKUPINA		Nikad	Rijetko	Ponekad	Često
1. Vikao na sportaša	1. skupina	%	4,3%	27,3%	42,4%	25,9%
		N	6	38	59	36
	2. skupina	%	10,7%	27,8%	42,9%	18,5%
		N	22	57	88	39
	3. skupina	%	8,8%	28,4%	43,1%	19,6%
		N	9	29	44	20
	SVI	%	8,3%	27,8%	42,8%	21,1%
		N	37	124	191	94
2. Omalovažavao	1. skupina	%	38,1%	35,3%	18,7%	7,9%
		N	53	49	26	11
	2. skupina	%	46%	32,7%	14,4%	6,9%
		N	93	66	29	14
	3. skupina	%	52,5%	28,7%	14,9%	4%
		N	53	29	15	4
	SVI	%	45%	32,6%	15,8%	6,6%
		N	199	144	70	29
3. Vrijeđao	1. skupina	%	45%	30%	19,3%	5,7%
		N	63	42	27	8
	2. skupina	%	54,4%	26%	12,7%	6,9%
		N	111	53	26	14
	3. skupina	%	49%	30,4%	18,6%	2%
		N	50	31	19	2
	SVI	%	50,2%	28,3%	16,1%	5,4%
		N	224	126	72	24
4. Prijetio	1. skupina	%	70%	15%	12,1%	2,9%
		N	98	21	17	4
	2. skupina	%	82,4%	11,7%	4,4%	1,5%
		N	169	24	9	3
	3. skupina	%	84,2%	9,9%	5%	1%
		N	85	10	5	1
	SVI	%	78,9%	12,3%	7%	1,8%
		N	352	55	31	8
5. Psovao	1. skupina	%	22,3%	28,8%	25,2%	23,7%
		N	31	40	35	33
	2. skupina	%	32,7%	28,8%	25,9%	12,7%
		N	67	59	53	26
	3. skupina	%	37,3%	22,5%	23,5%	16,7%
		N	38	23	24	17
	SVI	%	30,5%	27,4%	25,1%	17%
		N	136	122	112	76
	1. skupina	%	78,2%	12,2%	4,3%	3,6%

6. Lakše udario	N	111	17	6	5	
	2. skupina	%	81,3%	11,3%	4,9%	2,5%
	N	165	23	10	5	
	3. skupina	%	84,3%	6,9%	7,8%	1%
	N	86	7	8	1	
	SVI	%	81,5%	10,6%	5,4%	2,5%
7. Teže udario	N	362	47	24	11	
	1. skupina	%	85%	9,3%	5%	0,7%
	N	119	13	7	1	
	2. skupina	%	91,1%	6,4%	1,5%	1%
	N	185	13	3	2	
	3. skupina	%	91,2%	4,9%	2%	2%
	N	93	5	2	2	
	SVI	%	89,2%	7%	2,7%	1,1%
	N	397	31	12	5	
	8. Fizički kažnjavao elementima treninga (npr. sklekovima i sl.)	1. skupina	%	18%	26,6%	27,3%
N		25	37	38	39	
2. skupina		%	21,8%	17,3%	33,7%	27,2%
N		44	35	68	55	
3. skupina		%	17,6%	31,4%	25,5%	25,5%
N		18	32	26	26	
SVI		%	19,6%	23,5%	29,8%	27,1%
N		87	104	132	120	

Iz Tablice 1. vidimo da su najzastupljenija sljedeća ponašanja: vikanje od strane trenera ponekad i često doživljava čak 65% sportaša, a kažnjavanje elementima treninga njih gotovo 60%. Nakon toga slijedi psovanje s oko 42%, omalovažavanje s 22% i vrijeđanje koje učestalo doživljava oko 20% sportaša. Najmanje je zastupljeno fizičko nasilje, pa tako 8% sportaša navodi da ih je trener lakše udario, a 4% da ih je teže udario.

Kada se promatra zastupljenost ponašanja po skupinama, vidljivo je da sportaši iz prve skupine ponekad i često doživljavaju ponašanja poput vikao (68,3%), omalovažavao (26,6%), vrijeđao (25%) i psovao (48,9%), što je više od drugih skupina. Druga skupina sportaša češće doživljava fizičke kazne elementima treninga (60,9%) od ostalih skupina.

Sljedeća tablica predstavlja učestalost doživljenog nasilja među samim sportašima. To nasilje se odnosi na ono nasilje koje su ti sportaši doživjeli na odnosnoj relaciji sportaš-sportaš.

Tablica 2. Učestalost doživljenog nasilja sportaša u odnosu sportaš nad drugim sportašem (N= 454)

		SKUPINA	Nikad	Rijetko	Ponekad	Često
1. Vikao na sportaša	1. skupina	%	6,5%	33,8%	38,8%	20,9%
	N		9	47	54	29
	2. skupina	%	6,9%	32,4%	37,7%	23%
	N		14	66	77	47
	3. skupina	%	7,8%	32%	32%	28,2%
	N		8	33	33	29

	SVI	%	7%	32,7%	36,8%	23,5%
		N	31	146	164	105
2. Omalovažavao	1. skupina	%	27,3%	41,7%	21,6%	9,4%
		N	38	58	30	13
	2. skupina	%	30%	37%	24,5%	8,5%
		N	60	74	49	17
	3. skupina	%	35,9%	37,9%	17,5%	8,7%
		N	37	39	18	9
	SVI	%	30,5%	38,7%	21,9%	8,8%
		N	135	171	97	39
3. Vrijeđao	1. skupina	%	29,5%	36%	23%	11,5%
		N	41	50	32	16
	2. skupina	%	29,4%	35,3%	23,4%	11,9%
		N	56	71	47	24
	3. skupina	%	31,1%	35,9%	21,4%	11,7%
		N	32	37	22	12
	SVI	%	29,8%	35,7%	22,8%	11,7%
		N	132	158	101	52
4. Prijetio	1. skupina	%	55,8%	21,7%	12,3%	10,1%
		N	77	30	17	14
	2. skupina	%	58,9%	21,3%	13,9%	5,9%
		N	119	43	28	12
	3. skupina	%	64,4%	17,8%	9,9%	7,9%
		N	65	18	10	8
	SVI	%	59,2%	20,6%	12,5%	7,7%
		N	261	91	55	34
5. Psovao	1. skupina	%	21,9%	29,9%	29,2%	19%
		N	30	41	40	26
	2. skupina	%	21,4%	33,8%	27,9%	16,9%
		N	43	68	56	34
	3. skupina	%	24,3%	26,2%	26,2%	23,3%
		N	25	27	27	24
	SVI	%	22,2%	30,8%	27,9%	19%
		N	98	136	123	84
6. Lakše udario	1. skupina	%	59,4%	26,8%	8,7%	5,1%
		N	82	37	12	7
	2. skupina	%	62,1%	18,2%	14,3%	5,4%
		N	126	37	29	11
	3. skupina	%	61,2%	20,4%	12,6%	5,8%
		N	63	21	13	6
	SVI	%	61%	21,4%	12,2%	5,4%
		N	271	95	54	24
7. Teže udario	1. skupina	%	73,4%	13,7%	8,6%	4,3%
		N	102	19	12	6
	2. skupina	%	78,4%	12,3%	4,9%	4,4%
		N	160	25	10	9
	3. skupina	%	80,6%	11,7%	5,8%	1,9%
		N	83	12	6	2
	SVI	%	77,4%	12,6%	6,3%	3,8%
		N	345	56	28	17

Iz Tablice 2. vidljivo je da sportaši u svim skupinama od drugih sportaša ponekad i često doživljavaju sljedeća ponašanja: vikao kao najčešće s 60,3%, psovao drugo po redu u s 46,9%, vrijeđanje je treće po redu s 34,5%, a na šestom mjestu je lakše udario s 17,6%

pojavnosti te na sedmom mjestu teže udario s 10,1% pojavnosti. Kada se promatraju zasebno skupine sportaša, druga skupina nešto češće doživljavaju ponekad i često sljedeća ponašanja: vikao (60,7%), vrijeđao (35,3%), omalovažavao (33%) i lakše udario (19,7%). Prva skupina sportaša nešto češće doživljavaju od drugih sportaša ponašanja poput: prijetio (22,4%) i teže udario (12,9%). Treća skupina sportaša nešto češće doživljava psovanje (49,5%).

Kako bi se ispitalo postoje li razlike u učestalosti nasilnog ponašanja trenera prema sportašu između tri skupine korištena je ANOVA.

Tablica 3. Razlike u učestalosti nasilnog ponašanja trenera prema sportašima iz perspektive sportaša (ANOVA) (N=454)

	1. skupina		2. skupina		3. skupina		F	p
	M	SD	M	SD	M	SD		
1. Vikao na mene	1,90	0,83	1,69	0,89	1,74	0,87	2,402	0,92
2. Omalovažavao me	0,96	0,94	0,82	0,92	0,70	0,86	2,437	0,089
3. Vrijeđao	0,86	0,92	0,72	0,93	0,74	0,83	1,016	0,363
4. Prijetio	0,48	0,81	0,25	0,60	0,23	0,58	5,965	0,003
5. Psovao	1,50	1,08	1,19	1,03	1,20	1,11	4,152	0,016
6. Lakše udario	0,32	0,72	0,29	0,67	0,25	0,64	0,0243	0,784
7. Teže udario	0,21	0,56	0,12	0,445	0,15	0,53	1,382	0,252
8. Fizički kažnjavao elementima treninga	1,65	1,07	1,66	1,10	1,59	1,06	0,174	0,840

Rezultati u Tablici 3. prikazuju kako na dva oblika nasilnog ponašanja trenera prema sportašima postoje značajne razlike, a oni se odnose na učestalost varijabli prijetnji i psovanja. Sportaši prve skupine izvještavaju o nešto češćem doživljavanju prijetnji i psovanja.

Kako bi se ispitalo postoje li razlike u učestalosti nasilnog ponašanja sportaš prema sportašu između tri skupine korištena je ANOVA.

Tablica 4. Razlike u učestalosti nasilnog ponašanja drugih sportaša prema sportašima iz perspektive sportaša (ANOVA) (N=454)

	1. skupina		2. skupina		3. skupina		F	p
	M	SD	M	SD	M	SD		
1. Vikao na mene	1,74	0,86	1,77	0,88	1,81	0,94	0,157	0,855
2. Omalovažavao me	1,13	0,92	1,12	0,93	0,99	0,94	0,783	0,458
3. Vrijeđao	1,17	0,98	1,18	0,99	1,14	0,99	0,065	0,937
4. Prijetio	0,77	1,02	0,67	0,93	0,61	0,96	0,817	0,443
5. Psovao	1,45	1,03	1,40	1,00	1,49	1,10	0,235	0,790
6. Lakše udario	0,59	0,85	0,63	0,92	0,63	0,92	0,078	0,925
7. Teže udario	0,44	0,83	0,35	0,77	0,29	0,66	1,148	0,318

Rezultati analize varijance u Tablici 4. pokazuju kako ne postoje razlike u doživljenom nasilju od strane drugih sportaša s obzirom na skupine uspješnosti klubova.

Jedan od istraživačkih problema je utvrditi postoje li razlike u zastupljenosti negativnog ponašanja trenera iz perspektive sportaša. Za ispitivanje te zastupljenosti korišten je Upitnik negativno ponašanja trenera (Greblo, 2011).

Tablica 5. Učestalost negativnog ponašanja trenera iz perspektive sportaša (N=454)

	SKUPINA	Nikad	Rijetko	Ponekad	Često	Uvijek
1. Ističe važnost pobjede.	1.skupina	0%	0,7%	14,5%	37,7%	47,1%
	N	0	1	20	52	65
	2.skupina	2%	7,4%	30,4%	39,2%	21,1%
	N	4	15	62	80	43
	3. skupina	6,8%	17,5%	16,5%	37,9%	21,4%
	N	7	18	17	39	22
2. Prepoznaje osjećaje i potrebe sportaša.	SVI	2,5%	7,6%	22,2%	38,4%	29,2%
	N	11	34	99	171	130
	1.skupina	27,9%	37,5%	17,6%	11%	5,9%
	N	38	51	24	15	8
	2.skupina	24,4%	38,5%	23,4%	10,2%	3,4%
	N	50	79	48	21	7
3. Priznaje samo konačni rezultat.	3. skupina	29,1%	36,9%	25,2%	7,8%	1%
	N	30	38	26	8	1
	SVI	26,6%	37,8%	22,1%	9,9%	3,6%
	N	118	168	98	44	16
	1.skupina	3,7%	24,3%	30,1%	20,6%	21,3%
	N	5	33	41	28	29
3. Priznaje samo konačni rezultat.	2.skupina	13,8%	35%	33%	11,3%	6,9%
	N	28	71	67	23	14
	3. skupina	18,4%	35,9%	23,3%	9,7%	12,6%
	N	19	37	24	10	13
	SVI	11,8%	31,9%	29,9%	13,8%	12,7%

4. Vrijeda sportaše na treningu.	N	52	141	132	61	56
	1.skupina	42,3%	28,5%	19,7%	6,6%	2,9%
	N	58	39	27	9	4
	2.skupina	54%	30,2%	8,9%	6,4%	0,5%
	N	109	61	18	13	1
	3. skupina	56,9%	23,5%	13,7%	3,9%	2%
	N	58	24	14	4	2
5. Ponižava sportaše ukoliko nisu dovoljno dobri na treningu.	SVI	51%	28,1%	13,4%	5,9%	1,6%
	N	225	124	59	26	7
	1.skupina	48,1%	22,2%	21,5%	5,9%	2,2%
	N	65	30	29	8	3
	2.skupina	57,6%	25,1%	13,3%	3%	1%
	N	117	51	27	6	2
	3. skupina	59,4%	23,8%	8,9%	5%	3%
6. Želi da sportaši ostvare pobjedu pod svaku cijenu.	N	60	24	9	5	3
	SVI	55,1%	23,9%	14,8%	4,3%	1,8%
	N	242	105	65	19	8
	1.skupina	8,8%	14,7%	25,7%	28,7%	22,1%
	N	12	20	35	39	30
	2.skupina	26,7%	25,2%	24,3%	15%	8,7%
	N	55	52	50	31	18
7. Grubo gurne ili udari sportaša kada pogriješi.	3. skupina	32%	21,4%	22,3%	10,7%	13,6%
	N	33	22	23	11	14
	SVI	22,5%	21,1%	24,3%	18,2%	13,9%
	N	100	94	108	81	62
	1.skupina	81,9%	9,4%	7,2%	1,4%	0%
	N	113	13	10	2	0
	2.skupina	91,7%	5,3%	1,9%	0,5%	0,5%
8. Sportašima pruža pomoć u stresnim situacijama.	N	189	11	4	1	1
	3. skupina	92,2%	5,9%	1%	0%	1%
	N	94	6	1	0	1
	SVI	88,8%	6,7%	3,4%	0,7%	0,4%
	N	396	30	15	3	2
	1.skupina	22,5%	21%	34,8%	14,5%	7,2%
	N	31	29	48	20	10
9. U slučaju pogreške sportaša naziva glupim i nesposobnim.	2.skupina	19%	31,2%	24,4%	14,1%	11,2%
	N	39	64	50	29	23
	3. skupina	31,1%	35%	27,2%	4,9%	1,9%
	N	32	36	28	5	2
	SVI	22,9%	28,9%	28,3%	12,1%	7,8%
	N	102	129	126	54	35
	1.skupina	53,3%	19%	15,3%	6,6%	5,8%
10. Pokazuje razumijevanje za brigu i strahove sportaša.	N	73	26	21	9	8
	2.skupina	59,8%	22,5%	8,3%	3,9%	5,4%
	N	122	46	17	8	11
	3. skupina	68,9%	14,6%	6,8%	6,8%	2,9%
	N	71	15	7	7	3
	SVI	59,9%	19,6%	10,1%	5,4%	5%
	N	266	87	45	24	22
10. Pokazuje razumijevanje za brigu i strahove sportaša.	1.skupina	21%	20,3%	33,3%	17,4%	8%
	N	29	28	46	24	11
	2.skupina	14,1%	32,7%	21%	16,1%	16,1%
	N	29	67	43	33	33

	3. skupina	19,6%	37,3%	23,5%	11,8%	7,8%
	N	20	38	24	12	8
	SVI	17,5%	29,9%	25,4%	15,5%	11,7%
	N	78	133	113	69	52
11. Psuje sportaše kad pogriješe.	1.skupina	31,4%	24,1%	22,6%	17,5%	4,4%
	N	43	33	31	24	6
	2.skupina	53,2%	27,3%	10,7%	4,9%	3,9%
	N	109	56	22	10	8
	3. skupina	51%	23,5%	12,7%	7,8%	4,9%
	N	52	24	13	8	5
	SVI	45,9%	25,5%	14,9%	9,5%	4,3%
N	204	113	66	42	19	
12. Ima vremena za sportaše koji bi željeli s njime razgovarati.	1.skupina	38%	26,3%	16,8%	13,1%	5,8%
	N	52	36	23	18	8
	2.skupina	38,2%	23,5%	17,6%	16,2%	4,4%
	N	78	48	36	33	9
	3. skupina	45,6%	35,9%	12,6%	3,9%	1,9%
	N	47	37	13	4	2
	SVI	39,9%	27,3%	16,2%	12,4%	4,3%
N	177	121	72	55	19	
13. Smatra da je uspjeh sportaša jedino postizanje dobrog rezultata na natjecanju.	1.skupina	11,7%	23,4%	33,6%	17,5%	13,9%
	N	16	32	46	24	19
	2.skupina	27,2%	23,8%	26,2%	14,1%	8,7%
	N	56	49	54	29	18
	3. skupina	27,2%	28,2%	27,2%	7,8%	9,7%
	N	28	29	28	8	10
	SVI	22,4%	24,7%	28,7%	13,7%	10,5%
N	100	110	128	61	47	

Iz Tablice 5. vidljivo je kako u podljestvici *Neosjetljivosti na osobnu dobrobit* sportaši u svim skupinama smatraju: njihov trener rijetko ili nikad nema vremena za sportaše (67,2%), da prepoznaje emocije i potrebe rijetko ili nikad smatra 64,4% sportaša, na trećem mjestu je pruža pomoć u stresnim situacijama s 51,8%; i posljednje, pokazuje razumijevanje za brige i strahove sportaša 47,4%. Kada gledamo skupine sportaša zasebno u ovoj podljestvici, treća skupina ima na svim varijablama nešto veću zastupljenost nikada ili rijetko (ima vremena za sportaše 81,5%; prepoznaje emocije i potrebe 66%; pruža pomoć u stresnim situacijama 66,1%; pokazuje razumijevanje za brige i strahove sportaša 56,9%).

U podljestvici *Negativna povratna informacija* u svim skupinama sportaša, sportaši izjavljuju kako njihovi treneri često ili uvijek: psuju sportaša kada pogriješi 13,8%; u slučaju pogreške sportaša naziva glupim i nesposobnim 10,4%; vrijeđa sportaša na treningu 7,5%, a najniža varijabla je grubo gurne ili udari sportaša kad pogriješi s 1,1%. Kada se promatraju skupine zasebno, prva skupina češće od drugih skupina doživljava često ili uvijek negativne povratne informacije na svim varijablama te se pogotovo ističe varijabla psuje sportaše kad pogriješe s 21,9%; s tim da je zastupljenost za istu varijablu druge skupine 8,8%; a treće skupine 12,7%.

U podljestvici *Usmjerenost na rezultate* u svim skupinama sportaša, sportaši izjavljuju kako njihovi treneri često ili uvijek: ističe važnost pobjede 67,6%; želi da sportaši ostvare pobjedu pod svaku cijenu 32,1%; priznaje samo konačni rezultat 26,5%; smatra da je uspjeh sportaša jedino postizanje dobrog rezultata na natjecanju 24,2%. Kada se promatraju skupine zasebno, prva skupina češće od drugih skupina doživljava često ili uvijek trenerovu usmjerenost na rezultat na svim varijablama.

Kako bi se ispitala razlika u procjeni negativnog ponašanja trenera po skupinama, korištena je ANOVA.

Tablica 6. Razlika u procijenjenom negativnom ponašanju trenera iz perspektive sportaša (ANOVA) (N=454)

	1.skupina		2. skupina		3. skupina		F	p
	M	SD	M	SD	M	SD		
Neosjetljivost na osobnu dobrobit	2,47	0,98	2,52	0,97	2,14	0,79	5,851	0,003
Negativna povratna informacija	1,89	0,84	1,59	0,68	1,60	0,74	7,713	0,001
Usmjerenost na rezultat	3,50	0,71	2,84	0,77	2,77	0,96	35,071	0,000

Iz Tablice 6. vidljivo je kako između prosječnih rezultata na svim podljestvicama postoje statističke značajne razlike između skupina. Scheffeovim post-hoc testom utvrđeno je kako sportaši treće skupine znatno rjeđe u odnosu na sportaše prve i druge skupine doživljavaju neosjetljivost na osobnu dobrobit (druga i treća skupina se ne razlikuje). Također, negativne povratne informacije znatno češće doživljavaju sportaši prve skupine

u odnosu na drugu i treću. Najznačajnija razlika efekta se može primijetiti na usmjerenost na rezultate gdje sportaši prve skupine imaju znatno više rezultate.

Zadnji istraživački problem odnosi se na utvrđivanje postojanja razlike u iskustvu doživljenog stila rukovođenja trenera među mladim nogometašima s obzirom na skupinu uspješnosti kluba kojem pripadaju. Za ispitivanje rukovoditeljskog stila korišten je Upitnik rukovođenja trenera (Chelladurai i Saleh, 1980).

Tablica 7. Razlike u upitniku rukovođenja trenera iz perspektive sportaša (N=454)

LSS podljestvica	1. skupina		2. skupina		3. skupina		SVI		F	p
	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD		
1. Trening i instrukcije	3,79	0,64	3,81	0,60	3,86	0,57	3,81	0,60	0,51	,598
2. Demokratsko ponašanje	3,29	0,78	3,17	0,72	3,17	0,71	3,21	0,74	1,25	,285
3. Autokratsko ponašanje	2,80	0,74	2,46	0,67	2,58	0,68	2,60	0,71	9,69	,000
4. Socijalna podrška	2,96	0,81	2,89	0,65	3,06	0,69	2,95	0,71	1,96	,141
5. Pozitivan feedback	3,80	0,78	3,83	0,79	3,97	0,73	3,85	0,77	1,45	,236

Iz Tablice 7. vidljivo je kako najviši prosječan rezultat postižu podljestvice *Trening i instrukcije*, *Pozitivne povratne informacije* i *Demokratsko ponašanje*. Najnižu prosječnu vrijednost postiže ljestvica *Autokratsko ponašanje* koju opisuju ponašanja poput izostanka objašnjavanje vlastitih postupaka, odbijanje kompromisa te govorenje na način koji ne dozvoljava pitanja. Kada se promatra razlika po skupinama vidljivo je da ta razlika postoji samo na jednoj varijabli, *Autokratsko ponašanje*, u kojoj prva skupina klubova ima najveću zastupljenost takvog ponašanja. Provedbom Scheffe post hoc testa pokazalo se da postoji značajna razlika između prve i druge skupine ($p=0,000$), ali ne i prve i treće skupine ($p=0,053$).

5. RASPRAVA

Prvi istraživački problem bio je utvrditi postoje li razlike u zastupljenosti doživljenog nasilja među mladim nogometašima s obzirom na uspješnost kluba. Rezultati ne pokazuju postojanje značajnih razlika u zastupljenosti doživljenog nasilja među igračima kada se promatraju u skupinama uspješnosti kluba, jer su svi $p > 0,05$. Stoga se prva hipoteza koja tvrdi da će biti veća zastupljenost nasilja u skupinama s boljom uspješnošću odbacuje. Ovakav rezultat nije u skladu s literaturom, jer su rezultati istraživanju Greblo i sur. (2007; prema Greblo i sur., 2011.) pokazali kako je pod snažnim imperativom pobjede zastupljenost verbalnoga i fizičkoga nasilja među sportašima porasla. No s druge strane, možda pretpostavljeno postojanje snažnijeg imperativa za pobjedom u uspješnijim skupinama za razliku od drugih skupina nije točno, što je i dovelo do nepostojanja razlike u skupinama.

Drugi istraživački problem bio je utvrditi postojanje razlika u iskustvu doživljenog nasilnog ponašanja od strane trenera među mladim nogometašima s obzirom na skupinu uspješnosti kluba kojem pripadaju. Rezultati ovog istraživanja pokazuju značajnu razliku među skupinama i to na varijablama prijetnja ($p=0,003$) i psovanje ($p=0,016$). Nogometaši uspješnijih klubova izvještavaju o nešto češćem doživljavanju takvog ponašanja od strane njihovih trenera. Takvi bi se rezultati mogli objasniti kao nastojanje trenera da postigne optimalnu pobuđenost kod svojih igrača kako to navodi Beck (2003). Ako se uzmu u obzir rezultati razlika u procijenjenom negativnom ponašanju trenera iz perspektive sportaša, postaje vidljivo da su nogometaši prve skupine procijenili svoje trenere kao više usmjerene na rezultate. Ovo se može povezati s istraživanjem Greblo i sur. (2007; prema Greblo i sur., 2011.) koje je spomenuto u prijašnjem odlomku. U ovom slučaju ta usmjerenost na pobjedu je postojana kod trenera, što bi moglo objasniti poveće verbalno nasilje koje sportaši doživljavaju od trenera. Ovdje je potvrđena hipoteza da će nogometaši u uspješnijim klubovima doživljavati veću zastupljenost nasilja od trenera.

Treći istraživački problem bio je utvrditi postojanje razlika negativnog ponašanja trenera među mladim nogometašima s obzirom na skupinu uspješnosti kluba kojem pripadaju. Rezultati pokazuju da nogometaši treće skupine znatno rjeđe doživljavaju neosjetljivost na osobnu dobrobit, dok se prva i druga skupina ne razlikuju, odnosno treća skupina prepoznaje da doživljava veću osjetljivost na osobnu dobrobit od strane trenera. S druge strane, sportaši prve skupine znatno češće doživljavaju negativne povratne informacije

što je i u skladu s rezultatima ovog istraživanja kada se promatrala razlika u učestalosti nasilnog ponašanja trenera prema sportašima iz perspektive sportaša, gdje sportaši prve skupine doživljavaju veću zastupljenost prijetnji i psovanja od strane trenera za razliku drugih skupina. Najznačajnija razlika u procijenjenom negativnom ponašanju trenera iz perspektive sportaša je na podljestvici *Usmjerenosti na rezultat* gdje sportaši prve skupine znatno češće doživljavaju takvo ponašanje od strane svojih trenera. To je potencijalno plodno tlo za razvijanje nesportskog ponašanja kod mladih nogometaša, jer sukladno s istraživanjem Bortoli i sur. (2012) koje navodi da ukoliko sportaš percipira trenera kao nekog tko stavlja naglasak na normativan uspjeh te iznimno želi pobjedu, takve trenere percipiraju kao da potiču neprimjerena ponašanja ako će ih ta ponašanja dovesti do pobjede. Iz rezultata se može očitati kako nogometaši prve skupine postižu najviše rezultate na sve tri podljestvice negativnog ponašanja trenera. Ovdje je isto potvrđena hipoteza da će postojati veća zastupljenost negativnog ponašanja trenera u uspješnijim klubovima.

Četvrti istraživački problem bio je utvrditi postojanje razlika u doživljaju stila rukovođenja trenera s obzirom na skupinu uspješnosti kluba kojem pripadaju. Rezultati ovog istraživanja po pitanju razlika u upitniku rukovođenja trenera iz perspektive sportaša pokazuju kako jedino na podljestvici *Autokratsko ponašanje* postoje razlike između skupina te da nogometaši prve skupine postižu najviše rezultate. Kako bi se ispitalo postojanje razlika od skupine do skupine, proveo se Scheffe post hoc test koji je pokazao da postoji značajna razlika između prve i druge skupine ($p=0,000$), ali ne i prve i treće skupine ($p=0,053$). Hipoteza je djelomično potvrđena, jer postoji razlika između skupina na podljestvici *Autokratsko ponašanje*, te se daljnjom analizom utvrđuje postojanje razlike između prve i druge skupine, ali je onda hipoteza odbačena jer se pokazalo da ne postoje razlike u rukovoditeljskom stilu između prve i treće skupine nogometaša.

Ono što je isto bitno za primijetiti iz rezultata Upitnika rukovođenja trenera iz perspektive sportaša je, gledajući sve nogometaše, oni prepoznaju pozitivne rukovoditeljske stilove kod svojih trenera, poput: *Trening i instrukcije*, *Demokratsko ponašanje* i *Pozitivan feedback*. Kada se ti rezultati iz tablice gledaju u skladu s referentnom literaturom poput istraživanja Rutten, Stams, Biesta, Schuengel, Dirkus i Hoeksma (2007) koje sugerira da treneri koji održavaju dobar odnos sa svojim sportašima smanjuju antisocijalno ponašanje kod sportaša i s istraživanjem Seifriz i sur. (1992; prema Barić, 2005) o načinu na koji sportaši procjenjuju vlastitu kompetentnost (eng. *task orientation/ego orientation*).

Možda to sve upućuje na jednu preventivnu dimenziju koju sami treneri čine u pogledu prve hipoteze. Drugim riječima, budući da treneri koji imaju pozitivne rukovoditeljske stilove uspiju negirati „štetu“ koju rade svojom usmjerenošću na rezultat te se očekivana negativna ponašanja nogometaša iz prvih skupina ne manifestiraju u većoj zastupljenosti od drugih dviju skupina.

Još jedna od zanimljivosti je to da uspješniji nogometaši vide svoje trenere kao verbalno agresivnije i neaktivnijeg ponašanja, što nameće pitanje je li to jedan od čimbenika vezanih za uspjeh te i ako je, pod koju se cijenu postiže taj uspjeh. Potrebna su daljnja istraživanja kako bi se to ispitalo.

6. ZAKLJUČAK

Sport ima potencijala biti odličan edukativan i zdravstveni alat koji može pomoći u prevenciji raznih bolesti i neželjenih ponašanja te pomaže u zdravijem razvoju djece i mladih. No, s druge strane, neopreznim baratanjem tog alata možemo negirati većinu tih pozitivnih ishoda. Ovim radom dobio se detaljniji pogled na nogomet, timski sport koji je trenutno jedan od najpopularnijih u ovim krajevima. Fokus ovog istraživanja bili su odnosi između sportaša te odnosi između trenera i sportaša, iz perspektive mladih sportaša. Istraživanjem se ispitala razlika u doživljenom nasilju mladih nogometaša među sobom i od strane trenera s obzirom na uspješnost klubova u kojima treniraju.

Dvije su hipoteze koje se odnose na razlike u trenerovom ponašanju prema nogometašima potvrđene. Točnije, hipoteza da će treneri u uspješnijim nogometnim skupinama manifestirati više nasilja te hipoteza da će treneri u skupinama s višom uspješnošću imati i višu zastupljenost negativnog ponašanja trenera. S druge strane, druge su dvije hipoteze odbačene. Jedna se odnosi na razliku u doživljenom nasilju među nogometašima, a druga se odnosi na različite rukovoditeljske stilove u odnosu po uspješnosti klubova. To znači da ne postoji razlika u doživljenom nasilju među mladim nogometašima po skupinama te da ne postoje razlike u trenerovim rukovoditeljskim stilovima u odnosu po uspješnosti klubova.

Rezultati ovog istraživanja značajni su zbog nekoliko razloga. Pokazali su koji oblici nasilja prevladavaju među igračima, razlike u doživljenom nasilju od strane trenera, vrstama negativnog ponašanja trenera te rukovoditeljskim stilovima trenera. Očekivano se pokazalo da postoje razlike po skupinama uspješnosti, ali te razlike nisu na svim istraživanim područjima. Takvo je postojanje razlike među skupinama po pitanju doživljenog nasilja od strane trenera bilo očekivano, ali nepostojanje razlike među skupinama po pitanju doživljenog nasilja od drugih igrača bilo je neočekivano. Sukladno s literaturom, treneri su ti koji postavljaju ton, atmosferu i vrijednosti u kojoj se prakticira određeni sport te budući da su treneri uspješnijih skupina procijenjeni kao više usmjereni na cilj za razliku od ostalih skupina, bilo je za očekivati da će ton, atmosfera i vrijednosti među igračima biti sukladni s trenerovima, što bi trebalo biti potencijalno područje za nespportsko i nasilno ponašanje. Ovo istraživanje upućuje na mogućnost postojanja još nekih čimbenika koji utječu na ponašanje mladih sportaša i međuodnos postojećih.

Naposljetku, ovo istraživanje pokazuje potrebu za daljnjim istraživanjem tih čimbenika te njihovog točnog međudnosa.

7. LITERATURA

1. Ajduović, M. i Kolesarić, V. (2003). Etički kodeks istraživanja s djecom. Vijeće za djecu Vlade Republike Hrvatske, Hrvatski zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži. Zagreb.
2. Ardua, C. i Marquez, S. (2007). Relation between coaches leadership style and performance in synchronous swimming. *Fitness and Performance Journal*, 6, 394-397.
3. Barić, R. (2005). Motivacijska klima u sportskoj ekipi: situacijske i dispozicijske determinante. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 14, 783-805.
4. Beck, R. (2003). *Motivacija: Teorija i načela*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
5. Bloom, G., Durand- Bush, N., Schinke, R. i Salmela, J. (1998). The Importance of Mentoring in Development of Coaches and Athletes. *Journal Sport Psychology*, 29, 267-281.
6. Bortoli, L., Messina, G., Zorba, M. i Robazza, C. (2012). Contextual and individual influences on antisocial behavior and psychobiosocial states of youth soccer players. *Psychology of Sport and Exercise*, 13, 397-406.
7. Buhač, Lj. (2017). Teorijsko određenje pedagoškog menadžmenta. *Acta Iadertina*, 14, 61-80
8. Bungić, M. i Barić, R. (2009). Tjelesno vježbanje i neki aspekti psihološkog zdravlja. *Hrvatski Športskomedicinski Vjesnik*, 24, 65-75.
9. Chelladurai, P. i Saleh, S. D. (1980). Dimensions of Leader Behavior in Sports: Deveiopment of a Leadership Scale. *Journal of Sport Psychology*, 2, 34-45.
10. Čudina-Obradović, M., Obradović, J. (2003) *Potpora roditeljstvu: izazovi i mogućnosti*. Revija za socijalnu politiku, 10 (1), 46-68.
11. Darling, N. (1999) *Parenting style and its correlates*. Ericdigest https://www.researchgate.net/publication/255621281_Parenting_Style_and_Its_Correlates
12. Glen, J. (2012). The effects of coach leadership behaviours on levels of team cohesion in Scottish youth footballers: A quantitative and qualitative approach. Neobjavljeni diplomski rad. Stirling: School of Sport University of Stirling.

13. Greblo Jurakić, Z. i Keresteš, G. (2017). Druga strana medalje: Konstrukcija i metrijske karakteristike Upitnika negativnog ponašanja trenera (UNPT). *Psihologijske teme*, 20, 377-396
14. Greblo, Z., Gruić, I. i Ohnjec, K. (2011). Konstrukcija upitnika za procjenu percipiranja legitimnosti nesportskog ponašanja. *Društvena istraživanja : časopis za opća društvena pitanja*, 20, 771-792.
15. Guivernau, M. i Duda, J. L. (2002). Moral Atmosphere and Athletic Aggressive Tendencies in Young Soccer Players. *Journal of Moral Education*, 31, 67-85.
16. Jex, S. i Britt, T. (2014). *Organizational Psychology*. Hoboken: John Wiley and Sons.
17. Kajtna, T. i Cetinić, J. (2008). Psihološke karakteristike mladih i starijih trenera. *Hrvatski Športskomedicinski Vjesnik*, 23, 11-17.
18. Kašnar, T. (2016). Kakve trenere sportaši žele, a kakve imaju. Neobjavljeni diplomski rad. Zagreb: Kineziološki fakultet.
19. Knjaz, D., Krtalić, S. i Matković, B. (2010). Ocjena interpersonalnog odnosa igrača – trener u košarci. *Hrvatski Športskomedicinski Vjesnik*, 25, 102-115.
20. Krajncan, M. (2013). *Osnove doživljajne pedagogije*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet.
21. Lebedina- Manzoni, M., Lotar, M. i Ricijaš, N. (2008). *Podložnost vršnjačkom pritisku i samopoštovanje kod studenata*. Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja, 44, 77-92.
22. Leo, F. M., Sanchez- Miguel, P. A., Sanchez- Oliva, D., Amado, D. i Garcia- Calvo, T. (2015). Motivational climate created by other significant actors and antisocial behaviors in youth sport. *Kinesiology*, 47, 9-10.
23. Milanović, D., Čustonja, Z. i Škegro, D. (2011). Zlostavljanje djece u vrhunskom sportu - etički izazovi. *JADR*, 2, 218-228.
24. Miljković, D. (2009). *Pedagogija za sportske trenere*. Zagreb: Odjel za izobrazbu trenera Društvenog veleučilišta u Zagrebu.
25. Pelaez, S., Aulls, M. W., Rossi, A. i Bacon, S. (2013). The coach as a contributor to the socio-moral context: A review of literature. *Psychology Research*, 3, 113-128.
26. Ricijaš, N., Greblo Jurakić, Z., Dodig Hundrić, D., Žnidarec Čučković, A. (2016). Zastupljenost nasilja i nesportskog ponašanja u nogometu mladih na području Grada Zagreba. Izvještaj o rezultatima istraživanja.

27. Ruiz, M., Haapanen, S., Tolvanen A., Robazza, C. i Duda, J. (2016). Predicting athletes' functional and dysfunctional emotions: The role of the motivational climate and motivation regulations. *Journal of Sports Science*. DOI:10.1080/02640414.2016.1225975.
<http://dx.doi.org/10.1080/02640414.2016.1225975>.
28. Rutten, E. A., Stams, G. J., Biesta, G., Schuengel, C., Dirks, E. i Hoeksma, J. B. (2007). The Contribution of Organized Youth Sport to Antisocial and Prosocial Behavior in Adolescent Athletes. *Journal of Youth Adolescence*, 36, 255-364.
29. Soyer, F., Sari, I. i Talaghir, L. (2014). The relationship between perceived coaching behaviour and achievement motivation: a research in football players. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 152, 421 – 425.
30. Steinfeldt, J. A., Rutkowski, L. A., Vaughan, E. L., i Steinfeldt, M. C. (2011). Masculinity, Moral Atmosphere, and Moral Functioning of High School Football Players. *Journal of Sport & Exercise Psychology*, 33, 215-234.
31. Torbarina, Z. (2011). Sport – zaštitni čimbenik u suočavanju s rizičnim ponašanjima djece i mladih. *JADR*, 2, 65-74.
32. Žnidarec Čučković, A. i Ohnjec, K. (2014). Interests of children and youth in the context of prevalence of physical activities and sport. *Kinesiology*, 46, 75-81.